REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ESERLERİ 15

Kızılcık Dalları

İNKILÂP

Reşat Nuri Güntekin - Kızılcık Dalları

Reşat Nuri Güntekin'in Eserleri

1 — Çalıkuşu
13 — Gökyüzü
2 — Dudaktan Kalbe
14 — Değirmen
3 — Akşam Güneşi
15 — Yeşil Gece
4 — Acımak
16 — Olağan İşler
5 — Damga
17 — Gizli El
6 — Kızılcık Dalları
18 — Harabelerin Çiçeği
7 — Eski Hastalık
19 — Sönmüş Yıldızlar
8 — Miskinler Tekkesi 20 — Tanrı Misafiri
9 — Anadolu Notlan I-II
21 — Kan Davası
10 — Yaprak Dökümü 22 — Kavak Yelleri
11 — Ateş Gecesi
23 — Leylâ ile Mecnun
12 — Bir Kadın Düşmanı
24 — Son Sığmak

Piyesleri :

Hançer Balıkesir Muhasebecisi
Hülleci Tamı Dağı Ziyafeti
Çalıkuşu (N. Cumalı)
Eski Şarkı
Bir Köy Öğretmeni
Yaprak Dökümü
Tercümeleri :

Hz. Muhammed'in Hayatı
Bir Fakir Delikanlı
(Emil Dergmenheim'den)
la Dam 0 Kamelya
Kahramanlar (Cariyi) (A. Dumas Fils)
Don Kişot
Evham
(Cervantes Saavedra) Hakikat (Emil Zola)
Yabancı itiraflar (J. J. Rousseau)
Atlı Adam

Hayatı

Güntekin, 1889'da, Askeri tabip olan Nuri Bey ile Erzurum valisi Yaver Paşa'nın kızı Lütfiye Hanım'ın oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. Öğrenim hayatı boyunca birçok il gezen Güntekin, ilköğrenimine Çanakkale'de başlamıştır. Daha sonra İzmir'deki Frerler okulunda bir süre öğrenim görüp sınavla girdiği Darülfünun Edebiyat Şubesi'ni 1912'de bitirdi. Böylece öğrenim hayatını yirmi üç yaşında bitirmiş oldu.

Güntekin 1927'e kadar Fransızca ve Türkçe öğretmenlikleriyle müdürlük görevlerini üstlenmiştir. Bazı görev aldığı okullar Bursa Sultanisi, İstanbul Beşiktaş İttihat ve Terakki Mektebi, Fatih Vakf-ı Kebir Mektebi, Akşemseddin Mektebi, Feneryolu Murad-ı Hâmis Mektebi, Osman Gazi Paşa Mektebi, Vefa Sultanisi, İstanbul Erkek Lisesi, Çamlıca Kız Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi, Galatasaray Lisesi ve Erenköy Kız Lisesi'dir.

Güntekin, 1927'de maarif müfettişi oldu ve bu arada Dil Heyeti'yle birlikte bazı çalışmalarda bulundu. 1939'da ise Çanakkale milletvekili olarak TBMM'de bulundu. Bu görevini 1946'ya kadar sürdürdü. 1947'de, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ankara'da yayımlanan Ulus gazetesinin İstanbul kolu olan Memleket gazetesini çıkardı. Güntekin daha sonra müfettişlik görevine geri döndü ve 1950'de UNESCO Türkiye temsilciliği ve öğrenci müfettişliği görevleriyle Paris'e gitti. 1954'te ise yaşında dolayı bu görevden ayrılmak zorunda kaldı. Emekliliğinden sonra bir süre İstanbul Şehir Tiyatroları edebi heyeti üyeliği yapmıştır.

Güntekin'e Akciğer kanseri teşhisi konulduktan sonra tedavisi için Londra'ya gitti ve orda hastalığına yenik düşerek öldü. 13 Aralık 1956 günü, Karacaahmet Mezarlığı'na gömüldü.

Reşat Nuri Güntekin Külliyatı» nın yeni tabıları hakkında BİRKAÇ SÖZ

Eşim Reşat Nuri Güntekin'in — yurdun her köşesinden aranılmakta olan — bütün eserlerini (REŞAT NURİ GÜNTEKİN KÜLLİYATI) umumi adı altında aynı kıt'ada, aynı puntoda harflerle çok temiz ve doğru olarak bastırmağa teşebbüs etmiş bulunuyorum. Şimdiye kadar muhtelif editörler tarafından gelişigüzel bastırılmış bulunan nüshalarda nasılsa musahhihlerin gözlerinden kaçmış olup âdeta eserleri tanınmıyacak bir hale getiren türlü türlü yanlışların artık bu yeni baskılarda görülmiye-ceğini muhterem okuyucularımıza tebşir edebilirim.

Çünkü bu defa basılmakta bulunan gerek telif, gerek tercüme bütün külliyatın tabı işlerinin tanzimini — Reşat Nuri'nin yazı arkadaşı, çok eski ve samimî aile dostumuz — tanınmış muharrirlerimizden merhum MİTHAT SADULLAH SANDER deruhte etmişti. Bütün bu eserlerin her sayfası, hattâ her satırı eski ve doğru baskılariyle karşılaştırılarak tertip, tashih ve noktalama hataları düzeltilmiş ve imlâsının da — resmî İmlâ Kıla-vuzu'na göre yeknesak olması temin olunmuştur. Aylarca bu işi kendine âdeta kutsi bir vazife telâkki ederek canla başla çalışmış olan merhum Mithat Sadullah'ın bu pek kıymetli yardımını şuracıkta belirtmeyi bir borç bildim.

Hâdiye Güntekin

Kızılcık Dalları

Adapazarı postası o gün iki buçuk saat rötar yapmıştı. Pgndjk istasyonunda, Boludan gelecek ortanca kızını bekliyen t V Nadide Hanım, merak içinde idi. *^1

/ Çocuk ağrısı çeker gibi elleriyle hafif hafif kasıklarına basarak * mütemadiyen dolaşıyor, arasıra yere çömelerek yüzünü trenin geleceği tarafa çeviriyordu* Akşam yaklaşmıştı. Karşı tepede uçuşan

hafif bulutları bazan lokomotif dumanı sanarak yerinden kalkıyor, zaman zaman kulağına hiç yoktan düdük sesleri geliyordu. /

Đstasyon memuru merak edilecek bir şey olmadığını söylemişti. Fakat ne malűm! Bu adam, eski bir bildikti. Demek ki hakikaten korkulacak bir şey de olsa yine böyle diyecekti.

Đhtiyar kadın, arasıra memurun açık kapısı önünden geçerken içeriye bir göz atıyor, onun yüzünden, halinden bir şeyler sezmeğe uğraşıyordu.

Memur, biraz evvel uzun bir telgraf şeridi okumuş, sonra dışarı

rak Jâla Tahir Ağa ile konuşmuştu. Bu iki vaka arasında acaba 'ir münasebet yok muydu?

Lala, ağır ağır Nadide Hanımın yanına geldi; lâf olsun diye ;Bu tren neye bu kadar gecikti ki acaba hanımefendi?» diye sordu.

Nadide Hanım, fena halde titizleşti:

— Merak edilecek ne var alık? Bizim trenlerin vaktinde gelip ;iWği görülmüş şey mi? diye çıkıştı.

Arasıra oyunlarını bırakıp aynı suali sormağa gelen çocukları 'i böyle tersliyordu.

I Nadide Hanım, sıkı zamanlarda kendini bir kaptan gibi nikbin fterir, etrafında korkanlar olursa kızardı. Bu, onun cesaretinden fil, bilâkis çok korkak ve vehimli olmasından ileri geliyordu. Fe-bir şüphe, yalnız kendi kafasında kapalı kaldığı müddetçe o kal

dar tehlikeli bir şey değildi; fakat başkalarına geçti mi derhal* onun gözünde maddi bir hakikat şeklini alır, çok kere bu paniğin kendi icadı olduğunu bilmesine rağmen neticede en çok telâşlanan yine kendisi olurdu. Evet, bu merakların çok kere boş olduğunu kendi de biliyordu amma ne yapsın, elinde değildi.

Paşası sağken acayip bir sinir hastalığına tutulmuş, yedi sene yatakta yatmıştı. Öyle zamanlar olurdu ki bir lokma yemek yedire-mezler, hindiye ceviz yutturur gibi zorla ağzını açarak gırtlağına süt, yumurta dökerlerdi. Mütemadiyen bir yanına yatmakta ina-dettiği için vücudunda göz göz yaralar açılırdı.

Bu hastalık, Paşanın ölümüne kadar sürmüştü. Fakat o, gözünü kapayınca başsız kalan konak birdenbire karışmış, Nadide Hanım, kocasının rahat döşeğiyle beraber kendi hasta yatağını da

kaldırtmağa mecbur olmuş ve o gün bugün bir kere bile hastalanıp yatmamıştı.

Şimdi, altmışını geçmiş olmasına rağmen sırım gibi bir vücudu vardı. Eski hastalığından, çocuklarına karşı bir nevi delilik derecesine çıkan bu meraktan başka bir iz kalmamıştı. Aksi gibi onlar da kocalarının peşinde mütemadiyen gurbette gezerler; biri gelir, biri giderdi.

Tren yolculuklarını pek o kadar merak etmezdi. Ne de olsa ayaklan karada demekti. Fakat denizde oldukları gece sabaha kadar uyumaz, ikide bir pencereden başörtüsünü sallıyarak rüzgâı çıkıp çıkmadığına bakardı.

Đhtiyar hanımefendinin bir eski tecrübesi vardı: Sevinmek ons] hiç yaramazdı. Ne zaman biraz fazla güldüğünü farketse hemeı) durur:

— Çocuklar, göreceksiniz yine bir şey çıkacak, üzüleceğim.

derdi.

Kocasiyle beraber iki seneden beri Anadoluda gezen ortancı

kızı nihayet Đstanbula dönüyordu.

$Allah onun bir gece evvel yüzünün güldüğünü görmüş: «Seı misin sevinen? Al sana bakalım!» diye bu aksiliği çıkarmıştı.

Hanımefendi, istasyona evvelâ yalnız torunlariyle gelmişti. Öte kiler, yolcuları evde bekliyeceklerdi.

Fakat postanın gecikmesi üze

rine sonradan onlar da birer ikişer sokağa dökülmüşlerdi. Büyük kızı Dürdane, kocası Şakir Beyle beraber istasyonun büfesinde oturuyor; Seniye, dayısının kolunda karşıki tarlada geziyordu.

Ölüm, düğün, yangın, göç gibi fevkalâde bir sebep olmadıkça odasından çıkmıyan «Nevnihal»

kalfanın bile omuzunda yeşil yün atkısı, elinde şemsiyesiyle uzaktan ağır ağır geldiği görülüyordu.

Nihayet, güneş batarken istasyon memuru: «Tren geliyor» müjdesini verdi. Nadide Hanım, o vakit birdenbire kendini bıraktı, korkusunu saklamağa artık sebep kalmadığı için:

— Aman çocuklar, size söylemedim amma bittim. Şeytan neler getirdi aklıma., dedi.

Posta, bugün âdeta boş gibiydi. Pendiğe Nadide Hanımın yolcularından başka yanlız orta yaşlı bir köylü ile iki çocuk indi.

'Köylü, uzun boylu, siyah seyrek sakallı bir adamdı. Sırtında pelerin şeklinde omuzlarına atılmış bir pembe yorgan, bir elinde bir bakraç, koltuğunun altında küçük bir yeşil çekmece vardı. Çocukların büyüğü küçük kardeşini sırtına almıştı. Büyük, yedi yaşlarında mavi başörtülü, sarı entarili ablak bir kızdı; furgonun arkasındaki üçüncü mevki vagonun pencereleri önünde telâşlı bir sesle: /

—¦ Đsmailin bardağı kaldı, Đsmailin bardağını bulun, diye bağırıyordu.

(Kızın bir maden düdükten çıkıyor zannedilen keskin sesi akşamın sükûneti içinde öyle çılınyordu ki köylü, nihayet avazı çıktığı kadar bağırdı:!

— Kız, kes sesini... Çakal gibi ne bağırırsın?.. Anasının karnında üç ay daha duraymış adam yerine salt ses çıkacakmış...

Đstasyon, bugün o kadar tenha ve cansızdı ki vagonlardan bakan tektük başlarla dışardaki sekiz on kişinin dikkati köylülerin üstünde toplandı.

Nihayet, sarıklı bir adam, pencereden kırık ağızlı bir toprak testi,uzattı; kızın da sesi kesildi.

Tren kalktıktan sonra istasyonda bir komedi daha geçti. Köylü, makasçılardan birine:

— Efendi, Göztepeye hangi yoldan gitsek ki?., diye sormuştu. Makasçı, artık kahkahalarla gülüyordu.

Köylü:

— Ne gülersin efendi bana? diye soruyor, fakat bunu söylerken kendi de gayriihtiyari sırıtıyordu.

— Ağam, sen yanlış indin... Haydarpaşaya gidecektin... Buradan Göztepeye yarın sabaha kadar varamazsınız...

Köylünün gözlerinde birdenbire umulmaz bir zekâ ve istihza ışığı parladı; çocukları göstererek:

— Efendi, buncağızların ayakla geldikleri yolu uç uca eklesen kaç Göztepe tutar bilir misin sen?., dedi. Ben Haydarpaşayı senden iyi bilirim... Đlle paramız buraya kadar yetti... Tren, adamı

Haydarpaşayacak babasının hayrına götürmez.

Đstasyondaki işsizlere güzel bir eğlence çıkmıştı.

Ahali, köylülerin etrafına bir daire çevirmiş, gülüyordu.

Külhanbeyi bir hamal:

— Ağam, yükünü Göztepeye kadar ben taşıyayım; kaç' kuruş verirsin? diye alay ediyor, bir boyacı

çocuk onun iple çıplak ayağına sarılmış yırtık paçalarına fırçasiyle dokunarak:

— Boyıyalım mı ağa?.. Ayna gibi yaparım, diyordu. Köylü, çocuğa:

-?- Sen hele bir burnunu temizle de öyle gel, dedi. ^Onlar, orta oyunu aktörleri gibi etraflarını saran, sırıta sırıta kendilerini seyreden insanlara hiç aldırış etmeden yavaş yavaş yol hazırlıklarını yaptılar.

Köylü, küçük yeşil çekmeceyi iki kulpuna bağladığı bir iple cüz kesesi gibi boynuna astı, pembe yorganı bir iki silkeledikten sonra yine omuzlarına atarak: /

— Gülsüm, hazır ol bakalım, dedi.

/ Küçük kız, ne sırtındaki yükten, ne de sabaha kadar süreceğini tahmin ettikleri yoldan hiç ürkmüyor gibiydi. [Yalnız, ayaklarında istasyonun taşlarına değdikçe bir at nalı şakırtısı çıkaran büyük ve ağır iki asker kundurası vardı ki ikide birde endişe ile onlara bakı-^ yorduj Nihayet:

— Amca... Acap bunları elime alıp yalınayak gitsem mi ki., çok acıtıyor, dedi.

Sakallı, etrafındakilere bakıp gülümsiyerek:

— Öyle et Gülsüm, dedi, atlas pabuçların eskimesin... Seyircilerde bir kahkaha daha...

Gülsüm, bunu hakikaten iyi akü etmişti. Çünkü kunduraları çıkarıp eline alınca yara bere içindeki ayakları birdenbire iki kuş kanadı gibi hafifledi.

* * * Nadide Hanım ailesi çoktan köşkün yolunu tutmuştu. Fakat lala Tahir Ağa bir türlü çocukları

köylülerin etrafından ayıramıyor:

— Meretler... Siz hiç adam görmediniz mi? Onlar da sizin, benim gibi insan işte, diye bağırıyordu.

II

Köylü ile Gülsüm, çocukları o kadar eğlendirmişti ki sofrada hep onların lâkırdılarını ediyorlar, durmadan gülüyorlardı.'

Pelerin gibi omuzlarına attığı yorgan için köylünün adım (Yorganlı) koymuşlardı.

Bütün sevdiklerini nihayet etrafına topladığı için bir kat daha iyileşen güzel kalbli Nadide Hanım:

— Gece karanlığında o yollan nasıl yürüyecekler?.. Hele o yavrucağa yüreğim parçalandı... Fazla olarak sırtında bir de çocuk var... Keşke bu biçarelere bir tren parası verseydik, diye üzülüyordu.

7l_

^jO, çocuk gözleri gibi taze, masum yeşil gözlerini pencerenin dışındaki karanlığa dikerek üzülürken büyük kızı Dürdane:/

— Sen böylesin anne., en güzel zamanında hiç olmıyacak bir şey çıkarır, dünyayı kendine zehir edersin, diye darılıyordu.

Köşk, Pendik evlerinin bittiği yerde, deniz kenarında idi. Seniyenin uzun bir hastalığı sebebiyle iki seneden beri yaz aylarını burada geçiriyorlardı.

Nadide Hanım, yemekten sonra torunlarını bahçeye salıvermiş, kendisi büyüklerle beraber sofra başında kalmıştı. Oturduğu yerde gölzerini çocuklarının birinden ötekine götürüyor, onların lâkırdılarından ziyade seslerini dinliyor, ikide birde lüzumlu lüzumsuz:

— Üç günlük ömrümüz var... Ne olurdu şu dünyada ayrılık olmasaydı, diye içini çekiyordu.

Dürdane, doğru söylemfşti. Üzüntü, onun için âdeta hava, su nev'inden bir ihtiyaçtı.*^ t*

¦ ¦ ¦ ¦

IV

Meselâ, çocuklarından ayrı bulunduğu vakit hasret ateşiyle yanar, fakat onlara kavuştuğu zaman da yine tamamiyle memnun olmaz, muvakkat gelmişlerse: «Ben size şimdiden gitmiş gözü ile bakıyorum...» Bütün bütün gelmişlerse: «Görürsünüz, bir aksilik çıkar, evlâtlarımdan biri yine gider»

diye kendini üzerdi.

Kardeşi Vasfi Bey. arasıra:

— Keski hepimize ölmüş gözü ile baksan da sen de kurtulsan biz de, diye takılırdı.

Dürdanenin sözü gibi bu da doğruydu:

Nadide Hanımın ölenlere karşı garip bir vefasızlığı vardı. Yaşarken en üzerine titrediği bir insan ezkaza ölecek oldu mu yanm-yamalak bir ağlar, ondan sonra bir daha adını ağzına almazdı. Đnsan kalbi kaidesiz bir şeydir.

Bağ kütükleri arasında ateşböceği kovalıyan çocukların gürültüsü yavaş yavaş uzaklaşmış ve kaybolmuştu.

Sekiz on dakika sonra en büyükleri koşa koşa bir havadis getirdi:

— Haminne... Yorganlı ile Gülsüm oradalar... Sokakta yatıyorlar.

O, sözünü bitirmeden öteki çocuklar da göründüler. Köylülerin orada olması fevkalâde bir şeymiş gibi bir sevinç, bir kıyamettir gidiyordu.

Bu vaka hazım tembelliğini bir türlü üstlerinden silkip atamı-yan büyükler için de güzel bir vesile oldu.

Fazla yorgun olduğunu söyliyen Şakir Beyle karısı müstesna olmak üzere hepsi köşkün arkasındaki yoldan caddeye çıktılar.

Yorganlı ile Gülsüm, nedense yola devam edememişler, karşı tarlanın kenarında bir kamp kurmuşlardı. Gülsüm, yere amcasının yorganının üstünde bağdaş kurmuş, Đsmaili kucağında uyutmuştu.

Yorganlı; ayakta, yavaş yavaş sönen bir çalı ateşinin ışığında lala ile konuşuyordu. Kalender ve demokrat büyük hanım böyle fakir insanlarla konuşmayı çok severdi:

— Ağa, bu gece bize komşu çıu ğeidiniz? Hoş geldiniz, dedi. Yorganlı, bu kibar insanlar bas'kısındia hiç ürîcmedi:

— Öyle ettik hanımefendi. IJani yoluımız çokguzak, da, dedi.

Nadide Hanım, bu defa tatlı ve müşfik bir gülümseme ile küçük kıza eğildi:

-r- Đsmaili uyuttun mu Gülsüm?

Yorganlı ile Gülsüm bu yabancıların kendilerini adlariyle çağırmalarına hayret ettiler.

Köylü sırıtarak:

__ Sen Gülsümle Đsmaili nereden tanıdın hanımefendi? dedi.

Nadide Hanım, istasyon vakasını anlattı. Vasfi Bey, Gülsü-mün biraz ötesindeki bir saman demetinin üstüne çökmüştü:

— Gülsüm, bize ne ikram edeceksin bakalım?.. Sana misafir geldik, dedi.

Küçük kız, başını önüne eğerek susuyordu. Onun yerine Yorganlı, cevap verdi:

— Hoş geldiniz., safalar getirdiniz., sarayımız büyük., tavanlar yüksek... Cenab-ı Mevlâ bir lüküs lâmbası takıvermiş... Đlle ikram edecek şeyimiz yok... Cıgara sar diyeceğim ya., bizim kaçak tütünleri

'boğazınızı yakar diye korkuyorum.

Yorganlı; ağır ağır, gülümsiye gülümsiye bunları söylerken gökyüzünü, yeni doğan ayı gösteriyor, reddedileceğinden emin bir tavırla korka korka tütün kesesini uzatıyordu.

Vasfi Bey:

— Ağa, sen bir arif adama benziyorsun, dedi, galiba Đstanbula yeni gelmiyorsun...

Yorganlı, başı ile tasdik etti:

' — Đstanbulu, Rumeliyi, Arabistanı hep bilirim bey., çok gezdim...

— Nasıl gezdin?

Yorganlı, Vasfi Beyle gizliden gizliye eğlenir gibi bir tavırla:

— Tüccarlıkla gezecek halimiz yok ya bey, dedi, askerlik ettik... Dört kere mi, beş kere mi., akılda kalmaz ki.. Yemene kadar gittik...

Gülsüme bu defa da büyük hanım bir sual sordu:

— Karnın aç mı kızım?

Kız, başı ile bir uzun (hayır) işareti yaptı.

— Hayır olur mu? Tabiî burada bir şey bulamamışsınızdır...

Ii^ i

Yorganlı: '

— Ekmeğimiz, yoğurdumuz vardı. Gülsüme Sapancadan elma da alıverdimdi... Allaha şükür karnımızı doyurduk... -

Büyük hanımın bu havadise canı sıkıldı: Köylülere bu gece sofra artıkları ile mükemmel bir ziyafet çekmeyi aklına koymuştu.

Maamafih, bu, yine olabilirdi. Yoğurtla elma yiyecekten mi sayılırdı?..

— Haydi ağa., eşyanı topla., bu gece bizde misafirsiniz.

Yorganlı, haline göre tok gözlü bir adam görünüyordu:

— Sağ ol hanımefendi... Allah razı olsun... Đlle biz yiyeceğimizi yedik... Şurada yatar gideriz...

Geceler kısa... Sabaha ne kaldı ki?..

Fakat bu gece büyük hanımın kerem ve ihsan damarları ayağa kalkmıştı; köylüler, dedikleri gibi, tok da olsalar mutlaka yemek yiyeceklerdi.

Yorganlı, çaresiz, kampını kaldırdı; artık büsbütün sönen ateşin son kıvılcımlarını ayaklariyle çiğnedi.

Gülsüm bir türlü uykudan uyanmıyan Đsmaili sırtına yüklendi. Konuşa konuşa köşkün yolunu tuttular.

Çerkeşin Dere köyünden geliyorlardı. Bir haftadan beri yolda idiler.

Vasfı Bey gülerek:

— Đnsan kuş misali değil mi ağam... Bir hafta evvel neredeydiniz, şimdi neredesiniz? dedi.

— Yol bir şey değil... Ben Çerkeşten Adapazarına evvel Allah üç günde gelirim... Đlle yanımızda küçük hanım var... Ermeni gelini gibi kırıtır durur. Gayrı Adapazarından buraya trene bini-verelim dedik. Ne dersiniz, kız bayağı hasta oldu, deniz tutmuş gibi yüreği kabarmağa başladı. Bazı insana rahatlık yaramazmış derler.

Köşkün alt kapısına gelmişlerdi. Büyük hanım, misafirleri merdivenin taş basamağına oturttu, önlerine bir tepsi yemek koydu. Kendi de tarasadaki tahta kanapeye geçerek iki, kızını iki yanma, kardeşiyle damadını karşısına aldı.

Yorganlı, her yemekten tattıkça: «Keski ekmekle yoğurdu

yemeseydik» diye hayıflanıyor, fakat buna rağmen büyük bir gayretle sahanlara dalıp çıkıyordu.

Gülsüm, bilâkis iştahsızdı. Đkide bir kucağında uyuyan Đsmaili dürtüşliyerek: «Kalksana Đsmail., yesene Đsmail!» diye söyleniyor, bir türlü uyanmıyan çocuğun ağzına zorla yemek sokmağa çalışıyordu.

Yorganlı, nihayet kızdı:

— Kız, tövbe olsun bu gece seni döverim., bırak çocuğu., uyku, yemekten tatlıdır, dedi.

Sonra, büyük hanıma Gülsümün neden böyle yaptığını anlattı:

— Bu kız, az buçuk delidir... Eline geçeni Đsmailin ağzına tıkmazsa canı rahatlamaz... Böyle ede ede oğlanı yolda öldürüyordu... Çocuk, hâlâ hastadır...

Yorganlı, bu vesile ile.çocuğun hastalığını da anlattı. Yolculuğun ikinci gecesi Đsmail kusmağa başlamış... Sabaha kadar uyuyamamış... Ertesi gün biraz iyileştiği için yola çıkmışlar, fakat öğleye doğru yeniden fenalaşmış... Geri dönsen bir türlü, ileri gitsen bir türlü... Nihayet, hasta çocuğu sırtlrama vurarak yola devam etmişler; fakat bu yüzden akşama misafir olacakları köye yetişe-memişler... Bu yetişmezmiş gibi bir de karanlıkta yollarını şaşır-masınlar mı?.. Çaresiz, dağda gecelemişler... Sabaha karşı Đsmail-de ses soluk kesilmiş...

Yorganlı:

— Tövbe olsun muharebede düşman karşısında böyle gece geçirmedim, diyordu, gayrı çocuktan umudumu kestim. Besbelli bunun nasibi de böyleymiş, fakirin ölüsünü çakallara bırakıp gideceğiz...

Đlle kuru ağaçlara can veren Allah ona da can verdi. Paramız olursa bir horoz kurban edeceğiz, değil mi Gülsüm?

Elindeki kaşığı bir türlü ağzına götüremiyerek bu hikâyeyi dinliyen Gülsüm, büyük bir insan gibi başını

sallıyor: «Đnşallah amca, inşallah» diyordu.

Hanımefendi:

— Şimdi artık bir şeyi kalmadı değil mi? diye sordu.

— Hamdolsun kalmadı... Đlle' çok zayıf... Biraz yer içerse kendine gelir.

Nadide Hanım, tarasanın çardağına asılı fenerin aydınlığında

KIZILCIK DALLARI

onları şimdi daha iyi görüyordu. /Gülsümün ince ince örülmüş uzun kumral saçları vardı. Taşbebek yanağına benziyen şiş ^anaklariyle, üst dudağını kaldıran iki iri dişi olmasa yüzüne âdeta güzelce denilebilirdi. Gözlerinde de hafif bir şaşılık vardı amma bu. ona bilâkis yaraşıyordu. Yorganlının üç

yaşında olduğunu söylediği küçüğe gelince, geçirdiği hastalıktan sonra onda insana benzer bir şey kalmamıştı. Aralarına saman çöpleri dolmuş kıvırcık kocaman bir çocuk başı altında kaşık kadar kalmış buruşuk bir ihtiyar yüzü... Kapalı gözlerinin oyuğuna girmiş gölgeler, beyaz kısık dudaklarının altında takımı ile seçilen dişler bu yüze bir ölü soğukluğu veriyordu J Seniye, Yorganlıya:

— O yolları hep yürüyerek mi geldiniz? Oralarda araba filân bulamadınız mı? diye bir sual sordu.

Köylü, fukaralığın ne demek olduğunu bilmiyen bu Đstanbul kızının cehaletine gülümsemekten kendini alamadı":

— Bize göre bir landon arabasına raslıyamadık küçük hanım, dedi. Sonra yine ciddileşti:

— Boluya gelirken bir yük arabasına rasladık. Arabacı, Gülsümle Đsmaili arabasına aldı. Đlle biz dışarda kaldık... Herifin işi besbelli acele imiş., bir koşturur ki sanırsın kelle götürüyor... Araba koşar, biz ardından koşarız... Başladık solumağa... Az daha gitsek çatlıyacağız... Baktık olmıyacak..

herife el ettim: «Bırak arkadaş., indir çocukları., vazgeçtim senin sevabından.»

. Kapının eşiğine oturarak karagöz seyreder gibi merakla köylüyü dinliyen çocuklar onun sırtında yorganı, boynunda yeşil çekmecesiyle nasıl koştuğunu, bağırdığını gözlerinin önüne getiriyorlar, gülmekten kırılıyorlardı.

Seniye Hanım, bir sual sordu:

— Yiyecek ne yaptınız?

— Ne yapacağız... Bulduğumuz zaman yedik., bulmadığımız zaman dağalrda ot çok., davar gibi otladık...

Gülsüm, Đsmaili uyandırmaktan ümidini kesmemişti. Amcası öte tarafa baktıkça çocuğu gizlice dürtüştürüyordu.

Hanımefendi, masum, yaşlı gözleri rikkatten ıslanarak eğildi, küçük kızın saçlarını okşadı:

— Gülsüm, yemek boğazından geçmiyor... Kardeşini çok rnu seviyorsun? diye sordu.

Kız, utanıp önüne bakarak başı ile birkaç defa (evet) işareti yaptı.

Bu vefa Nadide Hanımın çok hoşuna gitmişti. Gülsüm, en küçük torunu Bülent için ne bulunmaz bir dadı olabilirdi.

Đhtiyar kadın, Yorganlı ile konuşmağa devam ederken bir türlü Gülsümden gözünü ayıramıyordu.

Yorganlı, artık yemeğini bitirmişti. Hanımefendinin kendi iyi | tütününden elrvle sararak üstüste verdiği sigaraları içiyor, Evliya Çelebi Seyahatnamesine benziyen bir sergüzeşt anlatıyordu: Beş kere askere gitmiş, iki defa yaralanmıştı. Çekmecesinin içinde bir de madalyası vardi. Rumelide, Arabistanda gezmediği yer kalmamış gibiydi. Hikâyesini anlatırken binbaşı Feridun Beyin arasıra sorduğu suallere gayet düzgün cevaplar veriyordu. Re-difliğini, müstahfızlığını bitirip bir daha askere çağırılmıyacağına kanaat getirdiği zaman bir karar vermişti: Üç beş sene büyük bir ahirde çalışıp beş

on para yapmadan köye dönrıiemek...

Eski zabitlerinden biri Balya madenlerinde ona gayet güzel ir iş bulmuştu. Rahatı iyi, kazancı

yolunda idi. Ancak bir sene ¦,1e geçmeden ki\uc1çük kardeşi Recebe köyde Allah emri vaki oluş, hastalıklı karısı ile iki çocuğu yüzüstü kalmıştı.

Yorganlı, yana yakıla anlatıyordu:

— Onlardan başka bir de dul hemşire vardı ki ona da Re-; cep bakardı. Haberi alınca ister istemez Balyadaki işi bıraktık;

Çcrkeşe döndük. Çoluk çocuğu başımıza toplayıp çalışmağa baş-

'¦ iadık. Đlle üç yıldır ütsüste bizim oralarda kuraklık var... Hele bu

: il ölü gözü kadar rahmet görmedik... Köylünün aldığı mahsul ergilere büe yetmedi. Çoluk çocuk ne yeyip içtiğimizi ne sen sor, nj ben söyliyeyim... Hâsılı velkelâm köyü dağıttık... Erkeklerin birazı Eskişehirde, Ankarada, Đstanbulda çalışmağa gittiler... Bi-

ıı da kadınları, çocukları önüne katıp Karadeniz taraflarına

¦:1i...

— Peki, tarlalarla evler ne oldu?

KIZILCIK DALLARI

— Tarlaları arabaya koyup taşıyacak halimiz yok ya... Yor-i gani, bir iki kab kaçağı olan sırtına vurdu... Balyada' beş on lira! kazanmıştık., onları da yedik, el elde baş başta...

Büyük hanım, ağrıyacak gibiydi:

— Şimdi bu çocukları nereye götürüyorsun? diye sordu.
Yorganlı, ümitsiz bir tavırla omuzlarını silkti:

— Hiç... Bakalım Allah nereye kısmet ederse... Benim fikrim Göztepedeki hemşeriden beş on kuruş
borç alıp yine Balyay; gitmek... Belki inşallah bir iş buluruz...

— Bu çocuklar seni rahatsız etmiyecek mi?

— Eder etmez... Ne yapalım... Sokağa atacak halimiz yo. ya... Ben tok, onlar da tok, ben aç, onlar da aç... Onu deme unuttum... Đki ay evvel çocukların anası da size ömür, öldü. Aij lahla benden gayrı
kimseleri kalmadı...

Yorganlı, Gülsüme dönerek gülümsedi:

— Ne edelim Gülsüm... Cenab-ı Mevlâ kör kurdundan bil geçmemiş... Elbet, bizim rızkımızı da gönderir...

Büyük hanım, kararını vermişti; tatlı bir sesle:

— Gülsüm, sen bizde kal, dedi, ben senin vefakârlığını çoı beğendim. Seni kendime evlât edeyim, bağrıma basayım... Bi üç aylık bir bebeğimiz var... Sütninesi gidince dadısı olursun.. Çeyizlerini elimle hazırlarım; seni elimle gelin ederim... Bana du edersin, olmaz mı?

Yorganlı ile Gülsüm, nedense Nadide Hanımın bu sözleri ciddîye almıyorlar, gülümsüyorlardı. Büyük hanım, devam etti:

— Benim Zübeyde diye bir evlâtlığım vardı. Beş yaşında elij me geldi. Huda bilir kendi evlâtlarımdan ayırdetmedim. Onlar; elbise, ona da elbise... Onlara eğlence, ona da eğlence...

Evimizdı elhamdülillah her şey bol... Biz öyle yenileni, içileni aramayız.. Her iş için ayrı
hizmetçilerimiz de var... Buna kalan iş yeyip içi] gezmek, bir de arasıra şöyle ortada dönelivermek...

Gel geleli soysuz çıktı... Yalancılık bunda; fitnelik bunda; hırsızlık, pisli terbiyesizlik, hâsılı, her kötülük bunda... Sonra, biraz büyüvüncf de aşıftehk... Amma bende Allah korkusu var; küçükten elım^bu geldi diye bir turlu atamıyordum. Ne yaparsın emanetullah. Nif ııayet on dördüne basmadan bir sütçü çırağı ile kaçtı... Vallahi lazırladığım çeyizleri görenler parmak ısırırlardı.

Yorganlı, kaşlarını çatmıştı. Seyrek kara sakallarını çekiştiriyor bu kadar nankörlüğü bir türlü aklına sığdıramıyordu. Zü-jeyde midir ne karın ağnsıdır, bu kız, bu ağzından bal akan melek gibi hanımefendiden bu kadar iyilik görsün de sonra bu haltları yesin! Zihninde başka bir izah bulamıyarak ağır bir sesle:

—. Besbelli bu çocuk piç olmalı hanımefendi, dedi, sütü bozuk ir insanı adam etmek için ne etsen nafiledir... Bizim Gülsüm çok ;emiz süt emmiş bir çocuktur...

Đş ciddîleşiyordu. Yorganlı, çocuğun soyunu sopunu methedi-¦or, babasının da, anasının da çok namuslu insanlar olduğunu sövüyordu. Sözlerini şöyle bitirdi:

— Keski Gülsümü yanına alsan da adam etsen hanımefendi... Đle kızımız edep, erkân görmemiştir...

Ayı gibi dağlarda büyüdü...

ize yaramaz.

t Nadide hanım için bu, o kadar ehemmiyetli bir şey değildi. Ka-ında varsa insan sonradan da pek iyi terbiye edilebilirdi.

Maamafih, küçük kız, işin ciddîleşmeğe başladığını görünce te-âş etmeğe başlamıştı. Biraz sonra amcasının:

— Çocukların bari biri rahat etsin... Ben Đsmailin bir çaresine akarım, dediğini işitince hırçınlaştı.

Kardeşini hemen kucağından apıyorlarmış gibi ona sımsıkı sarılarak:

— AaaL Ben Đsmailden ayrılmam... Đstemem... Seninle gideceğim, diye isyan etti.

Yorganlı, çocuğun bu münasebetsizliğine kızdı. Fakat büyük ianıın, bundan da hoşlanmış göründü; kızın terbiyesiz ve haşin tavına karşı tatlı bir sesle:

— Üzülme çocuğum, dedi. Biz seni zorla alıkoyacak değiliz... ademki kardeşinden ayrılmak istemiyorsun., amcanla gidersin.. Đlah

biribirinizden ayırmasın. Yarın sabah çocukların eskilerin-len sana da, kardeşine de elbise, çamaşır veririz., güle güle gider-iniz iniz...

n askerlık hayatında bin çeşit insan görmüş olan Yoreanlı tatlılık ve kibarlığı anhyacak idrakte bir adamdı

Ift!

Bir yandan hayran hayran «Hey yarabbi! Ne insanlar yaratırsın diye hanımefendiye kompliman yapıyor, bir yandan: «Gözü dönt beni yerin dibine soktun..» diye kıza çıkışıyordu. , Söz değişti; Yorganlı, başka şeyler anlatmağa başladı. J Bütün gün çocukların peşinde koşmaktan turşusu çıkmış o ihtiyar lalanın karanlık bir köşede horladığı işitiliyordu. Bu ses, y gun Gülsümü de uyumağa teşvik etti. Vücudunda hâlâ trende ir gibi sarsıntılar, kulağında demir ve düdük gürültüleri duyarak uyu kaldı. [

Söz, dönmüş dolaşmış, biraz sonra yine Gülsüm bahsinde ka kılmıştı. Kızı hanımefendiye evlâtlık vermeğe Yörganlının aklı den iyiye yatıyordu. Onun gideceğim demesinin ehemmiyeti yok Yedi yaşındaki çocuk, dünyanın Hanyasını, Konyasını ne bilıı Gel gelelim Đsmaili ne yapacaktı?.

Maamafih, binbaşı, buna da çare buldu. Kayınvaldesi isterse Đsmaili nüfuzlu bir akraba vasıl siyle, Edirne yetimhanesine gönderebilirdi.

Yorganlı, kulaklarına inanamıyor, bu nimetlerin böyle üstü nereden geldiklerini keşfetmek ister gibi ikide bir gökyüzüne bal yordu. Demek ki Haydarpaşaya kadar bilet parasının çıkışmama trenin gecikmesi, bu akşam karşıki tarlada gecelemeleri Allahın hikmeti imiş!

Maamafih, hazırlık bittikten, Gülsümün nüfus kâğıdı büyük Jı nıma teslim edildikten sonra Yorganlı, bir kurdun için için yüreğ kemirmeğe başladığını duydu.

Gerçi çocukları böyle istediğinden iyi yerlere yerleştirme büyük bir yükten, bir belâdan kurtulmuş

oluyordu. Yalnız, ne olsa onlarla beraber yaşamak fikrine alışmıştı. Ne yorgunluk, ne yokluğun kaçırmadığı neşesi yavaş yavaş sönüyordu. Garipsediğ hanımefendiye sezdirirse ayıp olacaktı.

Zorla gülmeğe çalışarak:

— Kardeşinden ayrıldığı için biraz gürültü ederse gayrı ku runa bakmazsınız, diyordu. Olmazsa ağzına bir iki şamar vurur naz., çocuktur., birkaç gün içinde unutur gider... Uykusu ağırc dır... Ben, yarın erkenden ona görünmeden Đsmaili alıp giderim.

Vakit epeyce geçti. Fakat üzüldüğü ve korktuğu zamanlan olduğu gibi çok sevindiği zamanlarda da gözü uyku tutmıyan büyi

hanım başta olduğu halde kimsede daha uyku alâmeti yoktu. Yalnız bahçede lalanın horladığı

işitiliyor, bir de dizlerinde yatan kardeşinin yüzüne biraz evvel kondurduğu öpücüğün son olduğunu bilmiyen gafil Gülsüm uyuyordu.

III

Nadide Hanımın paşası çok eli açık bir adamdı. Konağa toptan erzak geleceği zaman kilerde ne kalmışsa mahalledeki fukaraya dağıttırır, aylık alacağı gün kesesinde ezkaza üç beş mecidiye artmışsa evdeki hizmetçilere, halayıklara taksim etmeden sokağa çıkmazdı.

Öyle ki kalb sektesinden birdenbire vefatı bir mart ayının ikinci gününe tesadüf etmeyip de meselâ üç

gün evvel ölmüş olsaydı, cenazesi sokakta kalacaktı. Nadide Hanım, çok nazik bir zamanda iş

başına gelmiştü' Saraçhanebaşındaki konak bir imarethaneye benziyordu. Bir sürü halayık ve hizmetçiden başka takım tkaım fakir akrabalar, paşayı yiyim yeri etmiş hacıdan hocadan bir alay tufeyli.../

Nadide Hanımın konakta candan bir kimsesi yoktu. Büyük oğlu Hikmet, sarhoş ve çapkındı. Kardeşi Vasfi, kocasından besbeterdi. Babasından kalan büyükçe servetin, iki sene içinde, altından girip üstünden çıkmıştı.

Bereket versin Kuruçeşmede oturan bir inmeli ihtiyar dayıya... Bu seksenlik ihtiyar, işini bilir bir adamdı. Açık ve tok sözlü olduğu için (nobran, aksi, hasis) diye adı çıkmıştı. Sekip Paşa sekiz on sene evvel bir gün pencereden bahçedeki halayıklara para serpip kapıştırırken ihtiyar dayı: «Sen bu gidişle kuru hasır üzerinde can vereceksin!» diye bağırmış ve bir daha evlerine ayak atmamıştı.

Dayı, ölüm haberini alınca kinini unutarak konağa geldi, yeğenine: «Başın sağ olsun!» bile demeğe lüzum görmeden:

— Nasıl, dediğim çıkmadı mı? Kalk bakalım... Öyle şaşkın şaşkın yatmak olmaz... Aklını başına al...

Sen, artık ailenin reisi oldun... Allah bu çoluk çocuğu senden sorar... Eğer gözünü açmaz, bu kör dövüşüne bir nihayet vermezsen muhakkak okkanın altına

gidersin... Elinde birkaç parça malın var... Onlar da giderse çocul; larınla Yenicami avlusunda dilenirsin... Bu sırtınızdan geçinen sei seri alayı o vakit çanağınıza on para atmaz... Yarından tezi yo bu kalabalığı başından def etmelisin... Adamakıllı iki hizmetçi san yeter... Sonra öyle borç morç da istemem...

Nadide Hanım, zengin bir paşanın kızı idi. Gelin olduğu zama cariyeler, halayıklar arasında bir konaktan çıkıp bir konağa gitmiı elini sıcak sudan soğuk suya sokmamıştı. Vaktiyle eve gidip gele hocalardan dünya ve ahrete ait birçok şeyler öğrenmişti. Fakat ida re ve hayat bilgisi namına görüp göreceği yegâne ders inmeli dayı nın bu tokmak gibi sözlerinden ibaret kalmıştı.

Hanımefendi, bu sözlere kulak asmıyabilirdi. Hattâ paşasın» sevmediği bir insanın ağzından çıktığı

için, ölümün lirik heyecan, lan içinde, bunlara bilâkis kızması da mümkündü.

Fakat öyle olmadı. En alık ve gafil ins'anların -bile, büyük tel likeler karşısında harikulade uyanıklık dakikaları olur. Bu nasihat öyle bir zamana mı tesadüf etmişti? Yoksa ihtiyarın kuvvetli in desi bu hasta, zayıf ve perişan kadıncağızın üstünde bir telkin tesir! mi yapmıştı? Hâsılı, Nadide Hanım, dayısını can kulağı ile dinledi-bu kadarcık bir yardımla yangından hayli mal kurtardı.

Büyük hanımın yeni idare programındaki en ehemmiyetli mai de tensikat, yani konağın kadrosunu küçültmek olmuştu. Halayıt larla uşaklar için pek bir güçlük yoktu.

Onlar küçük insanlardı; gel dersin gelirler; git dersin giderlere! Ellerinden gelecek tek şey bohçalarını

bağlarken biraz ağlayıp si! lamaktan ibaretti. Hanımefendi, kadınlardan yalnız emektar Nevn: hal Kalfayı, erkeklerden de

çocukların lalası Tahir Ağayı alıkoya rak ötekileri kapı dışarı etmişti.

Konkata yerleşmiş bazı akraba ile gedikli misafirlere gelince bu mesele ancak zamanla halledilebilirdi. Nitekim de öyle oldı Nadide Hanımın umumi bir paydos borusu çalmağa iradesi ve yu muşak yüzlülüğü mânidi. Ancak onda bir hususiyet vardı. Đyi v memnun zamanlarında ne kadar nazikse sıkıldığı, kızdığı vakit d o kadar celalli ve kaba olurdu. Bilhassa para sıkıntısı çektiği gün
lerden birinde bu insanlardan biriyle ezkaza küçük bir mesele çıktı mı misafir, kendini sokakta buluyor ve konağın sayısız odalarından birinin kapısı ebediyyen kapanıyordu.

Böyle böyle bir iki sene içinde ihtiyar dayının plânı tamamiyle tatbik edilmiş oldu. Maamafih, eski düğün evi manzarasını kaybetmiş olmakla beraber konak, yine kalabalık, idare yine güçtü: Kızlar, oğullar, damatlar, gelinler, torunlar, sütnineler, evlâtlıklar, hizmetçiler, iş takibi, yahut hava tebdili için dışarıdan gelmiş misafirler...

Hâsılı, imaret, eski şeklinden çok farklı olmakla beraber, yine işlemekte devam ediyor ve bütün bu değirmen, Nadide Hanımın başında dönüyordu.

Kadıncağıza paşadan kalan aylık - her yeni devlet ıslahatında - kırpılıp küçülüyor, elindeki üç beş

parça irat ve mücevher seneden seneye eriyordu. Fazla olarak ufak tefek borçlar da yapmış, aylık cüzdanını sarraf eline düşürmüştü. Hanımefendi, bilhassa onların hesaplarına, muamelelerine akıl erdiremiyor, bu bataktan kendini kurtarmağa çalıştıkça büsbütün saplandığını dehşetle görüyordu.

Hanımın en tatlı zamanları ayın ilk haftaları idi. O günlerde son derece sevimli ve vergili bir hanımefendi olur, ağzından bal, masum yeşil gözlerinden muhabbet akardı. O müddet esnasında istersen kadıncağızdan canını iste. Fakat ayın on beşini geçirdin mi, > andın demektir.

(O zaman büyük hanımda, teknede kabarmağa bırakılan ekmek_ hamuru gibi, için için bir mayalanma başlar, evvelâ haline bir du gunluk çöker, söylenilen sözleri dinlemiyerek derin derin

düşünürdü. Daha sonra şakaklarında, ellerinde mor damarlar peyda olur, güzel yeşil gözleri, ürkmüş

hayvan gözleri gibi deli deli parıldar, burnu, ağzı takallûs ederdi. O vakit, en ehemmiyetsiz bir söz ve 11 ireket onu çileden çıkarmağa kâfi gelirdi.)

Ayın yirmi beşinden sonra konak halkı onun birçok defalar: <<(Jt, Allah, ya bu ay sonunu evden çıkarsın, ya beni!» diye avaz - v.îz bağırdığını işitir, azgınlık sırasının hanım ninelerine geldiğini !'»ren çocuklar bir köşeye siner, misafirler ayaklarının ucuna basa-lak sofalardan kaçışırlardı.

IV

Fakat Gülsüm, gurbete çıkmış bir adamın böyle çocuk sözü ile yolundan dönmiyeceğini biliyor, kendini yerden yere çarpıyordu. Gülsüm, amcasının Đsmail ile beraber kaçtığını haber alınca^.hayet Yorganlının tavsiye ettiği çareye başvurmak lâzımgeldi. köşkte bir kıyamettir koptu.

Kız, kendisini hamama sokmağa Çalı-Binbaşı Feridun Bey ellerini kalçalarına koyarak heybetli bir yürü-şan Nevnihal Kalfaya bir tekme savurarak sokağa fırladı; Maltepeye çocuğa doğru birkaç

adım attı;(vürüyen bir tabura kumanda triden cadde üzerinde alabildiğine koşmağa başladı. Bir yandan da_,:.. niKl hiv hir se&1e>- ^^ı .

giden cadde üzerinde alabildiğine koşmağa başladı. Bir yandan daverjr glbi dik bjr avazı çıktığı kadar «Đsmail, Đsmail» diye bağırıp ağlıyordu. Bereket __ Dur; diye bağmh> s£SĐm kes Şimdi sŁni çjğnerim

versin bir yerde ayağı taşa takılarak yüzüstü yere kapandı; burnun

„..;....;.

.,.,.,, j v i i .. a ı,o(,a „„ i Kanındaki atalardan kalma zabıt korkusu Gulsumu bir an ıçın-dan şiddetli bir kan boşandı. Yoksa bu tozu dumana katarak yaralı .,. A A A A t, ¦ f

,, , n- ,

* ., . , . . , r ,*, i * de tas eıbı dondurdu. Artık insafına kalıyordu. Bir zerre mukave-vaban domuzu gibi kaçan canavara yetişmek tıknefes lalanın kanae 5 B , . t

¦ .... ,. XT ., ,

y 6 met görmeden ona ne istersen yapar ve yaptırabilirdin. Nevnihal

e^ 1-

Kalfa gözlüğünü taktı, kızı önüne çömelterek saçlarını aralıya aralıya Gülsümü, yüzü kanlı bir çamurla sıvanmış, avuçları, dizkapakbjt muayenesine başladı, lan patlamış

bir halde köşke getirdiler. Kalfa, önüne renk renk yeni Bu başların bit, sirke yuvası olduğunda şüphe yoktu. Ancak elbiseler seriyor; büyük hanım, türlü dil dökerek onu kandırmagabu muayene, konağın öteden beri memleketlerinden yeni gelmiş ha-çalışıyordu. „

layıklara, evlâtlıklara tatbik edilen bir formalitesi idi.

Fakat kız «Đsmail» deyip «Đsmail» işitiyordu. Kalfa> ^zın ince saç örgülerini makasla kesti, sonra onu hama-Dürdane: rna sokarak kaynar su ile yıkadı. Nihayet arkasına Seniyenin eski-

— Anne, sen de durup dururken başına iş açarsın... Ne yapa-miş çamaşırlarından bir gömlek, kısalmış bir kırmızı entari giydir-caksın bu pisi? diye söylenmeğe başladı. di.

«Evin kızı» na bütün hayatınca bir üniforma hizmetini görecek Nihayet, bu muhabbet yarasını başka bir muhabbetle kapat°eglan beyaz önlüğünü de takınca tuvaleti tamamlanmış oldu. mak için yukarıdaki sütnineye seslenerek çocuğu getirttiler.

Yorganlının tahmini gibi Gülsüm, acısını bir iki gün içinde haz-Nadide Hanım: nıetti-

— Bak Gülsüm, bu da senin kardeşin... Biraz daha büyüsüt Doğuştan şen ve gamsız bir kız olduğu görülüyordu.

bunu sana vereceğiz. Sen onun dadısı, evin kızı olacaksın., diye kut' (Demir gibi bir vücudu, solmaz bir rengi vardı.(_Arasıra kahka-dağı uzattı.

haYMbastığı zaman evin içi çıngır çıngır ötüyordu. ,<

/ Fakat hayret! Gülsüm, bu ağır ağbani kundağı, altın (masal Şimdilik vazifesi evdeki dört çocukla oynamaktan ibaretti. On-lah) lı melek yüzlü bebeği o paçavralar içinde kaybolmuş koca ks'arı peşine

takarak tarlalarda koşuyor, evin etrafında kovalamaca, falı, sıska yüzlü kirli kuklaya tercih etmiyor,

«Ben Đsmaili isterim'uzüm kütüklerinin arasında saklambaç oynuyordu, diye çakal gibi uluyordu. /

Evdekilerin ondan bir tek şikâyetleri vardı:

Nihayet, büyük hanım etrafındakilere gizlice göz kırparak ser Ismailin adını ağzından düşürmemesi, önüne gelene ondan bah-bir sesle:

setmesi. Halbuki bir oturuşta yarım somunla iki baş soğanın belini

— Pekâlâ, dedi, sen bizi istemezsen biz de seni istemeyiz, gülmesine, geceleri başını yastığa kor komaz horlamasına göre için-Dayın mıdır nedir o sakallıya haber göndeririz... Gelir, seni alır. Şimdi sus...

öyle derin bir hicran filân da kalmamıştı. Büyük, küçük demez kime rastlasa mutlaka bir yerini Đsmaile 24

KIZILCIK DALLARI

Li

benzetir; havadan geçen bir turna katarı ona göre Edirneden baş bir semte gidemez; her hangi bir yiyecek hakkında Đsmailin zevki göre mütalea yürütülürdü. Yağmur yağar, «Allah vere Đsmail < kakta olmasa», gök gürler, «Đsmail acaba korkuyor mu?». Kom daki büyük köpeğin boyu Đsmailin boyu kadar, deniz kenarınd taflanlar Đsmailin ikisi kadardır.

Gazetede, Kilyosta bir çocuğun boğulduğunu okurlar: «Sa acap Đsmail olmıya? Oncacık çocuk ne bilir? Belki Edirneden çıp denize girmiştir.»

Sonra, Đsmaile ait bitip tükenmez vakalar, maceralar...

Evdekiler bu Đsmail lâkırdısını evvelâ müsamaha ile, hattâ raz merhametle dinliyorlardı. Fakat gitgide sabırları tükendi.

Tütün kutusunun arkasına yaptığı hesaplara dalmış büyük 1 nım, bir zamandan beri başında hissetmekte olduğu karışıklığın Gi sümün, omuz başında mırıl mini söylenmesinden ileri geldiğ

farkedince birdenbire kızıyor, avazı çıktığı kadar: «Kız, sus! G geldi artık bu Đsmail lâkırdısından»

diye bağırıyor, sinirli küç hanımlar: «Đsmail sözünü duyunca gönlümüz bulanıyor» diye şil yet ediyorlardı.

Nihayet, isyan çocuklara da sirayet etti. O, Đsmail der den onlar hep bir ağızdan: «Ulan ayı! Sen başka lâkırdı bilmez misil diye bağırışmağa başlıyorlardı.

Bu vaziyet karşısında Gülsüm, artık kardeşinin adını anmi korkar oldu. Fakat bu defa da başka bir şey çıktı. Nevnihal Ka bir gece bir masal söylemişti:

Fakir bir oduncu - anlaşılan Yorganlı vaziyetinde bir biçai iki çocuğunu beslemekten âciz kalmış. Bir gün onları peşine tâ rak bir dağ başına götürmüş: «Siz burada kardeş kardeş otun ben şu tepenin ardında odun keseyim» demiş. Çocuklar babala bekliyedursun, o, bir ağaca iki kuru kabak asmış ve baltasını od zuna vurduğu gibi kaçıp gitmiş... Rüzgâr estikçe kabaklar «ti tın» diye biribirine vurur; çocuklar bunu balta sesi sanırlarını Nihayet ortalık iyice kararmış; çocuklar sesin geldiği tarafa gitrr ler. Bir de ne görsünler? Babaları kendilerini bırakıp kaçmış... cuklar, sabaha kadar dağda: KIZILCIK DALLARI

«Tın tın eden kabacığım; bizi bırakıp giden babacığım» diye bağınşmağa başlamışlar...

Gülsüm, besbelli Yorganlıyı oduncuya, kardeşiyle kendisini de kabak sesine aldanan çocuklara benzettiği için bu masalı kelimesi kelimesine bellemişti.

Çocuklar, ne vakit masal isteseler «Tın tın eden kabacığım» hikâyesine başlar, onlar «bıktık bu kabak masalından» diye bağırı-şırlar, «Haminne, bak bu terbiyesiz yine oduncu masalını söyülyor»

diye şikâyet ederlerdi.

Maamafih, zamanla Đsmailin adı büsbütün ortadan kalktı ve Gülsümde atlattığı fırtınadan yalnız, tedavisiz gibi görünen bir sersemlik, bir de ayakta durduğu vakit kucağında bir çocuk tutuyormuş gibi hafifçe kollarını kaldırıp avuçlarını açmaktan ibaret gülünç bir jest kaldı.

Lala Tahir Ağa, otuz sene evvel Saraçhanebaşında bir helvacı dükkânında çalışırdı. O vakitki vazifesi sabahtan akşama kadar başında tablasiyle sokak sokak dolaşmak, kışın tahin helvası, yazın taze mısır satmaktı.

Fakat başiyle çalışan ekseri insanlar gibi o da genç yaşında bir arızaya uğramış, boğazında ceviz büyüklüğünde bir ur peyda olmuştu.

Hemşerileri:

— Besbelli kafandaki tablanın ağırlığı boğazına vuruyor, sen bir ayak hizmeti bulsan iyi edersin; diyorlardı.

Tahir Ağa, bu nasihati tutmuş, üç mecidiye aylıkla o vakit genç bir erkânıharb binbaşısı olan Sekip Paşanın Kıztaşmdaki konağına kapılanmıştı.

Ufak tefek ayak işlerine de bakmakla beraber konakta esas vazifesi çocuk lalalığı idi.

Tahir Ağa, bugüne kadar üç nesil yetiştirmişti. Fakat ihtiyarlığına tesadüf eden bu son nesil kan kırmızı çıkmış, ötekilere rahmet okutmuştu.

BJ

Lala, bir illet koleksiyonu idi. Meslek değiştirmesine rağmen Azar ve dayak yasaktı. Buna mukabil yaramazlıkların, kazala-boğazındaki ur geçmemiş, evvelâ ceviz kadarken büyüye büyüye rın zarar ziyanların bütün mesuliyeti lalaya yükletiliyordu. Tahir

bir yumurta, nihayet şişirilmiş bir hindi kursağı cesametinde bir ^ğa, ihtiyar halinde deli güllâbiciliği ettiğine, tıknefes göğsü, hasta

guatr haline gelmişti. ayaklariyle yumurcakların peşinde telef olduğuna o kadar yanmı-V. Lala, toparlak sakalı, rastık çekmiş gibi simsiyah kalın kaşlar,, yordu. Ancak çocukların başına gökten taş düşse büyük hanım on-

«gaga biçimindeki burnu ile oldukça gösterişli bir adamdı. Hâlâ, dan biliyordu. Piçler, biribirlerini suya atarlar: Kabahat Tahir

/paşanın eski redingotlarını giymesi ve boğazındaki ârıza sebebiyle Ağada... Cam kırarlar: «Lala gözün kör müydü?» Bahçenin bir kö-JÛ başım daima havaya kaldırarak konuşması, yürümesi ona ricalden Skinde kuru otları

tutuştururlar: «Bunak yine nerede uyuyordun

^ bir adam hali verir, ve mahallede bazı kimseler bunun için onabakayım?>> Haydı dlyehm kı bu ı§lerde kendisi™ çok bir taksi-
«Lâla Efendi» derlerdi ratı olsun- Ya cocuklar ıshal oldukları, yahut gece ateşlenip sayık-
„ . . . „ .... , ... „ ,. . , , , r w ., . ladıkları vakit bile hanımefendi, lalanın üstüne yürüyordu ya! Na-Tahır Asanın ikinci illeti tıknefeslikti. Kendisi, bu hastalığı ıkı- , , TT , .. , ,. ,, - , .
^ , . „ , ,
, ? , ,, , , ,....,, a - a dide Hanım, böyle bir şey olduğu vakit «Bunak!
Çabuk söyle co-
de bir sokağa kaçan çocukları kovalamak yüzünden kazand.gmı id- a ne dirdin bak bufc adamcağız,
dia eder; şmıdı yaşlı başlı insanlar olan kuçuk hanımlar, bazı pet^ una çeki ordu.
y g
canını sıkarlarsa yüzlerine karşı «Meretler., beni siz dertli ettiniz!»
diye bağırırdı ihtiyar adam: «Be hanımefendi., ben ne edeyim., yumurcaklar
söz anlyorlar mı? Senin gözünün önünde karanın otunu denizin Üçüncü, dördüncü hastalıklara gelince: Onlar, yine çocuklarıtpisljğini kör boğazlarına tıkıyorlar...
Yandım Allah... Beni çekti-yadigân sayılırdı: Karda, kışta bahçelerde, taşlıklarda durmaktanğim cezireıer değil, bu, senin dilin öldürecek... Đzin ver bari de böbrekleri ve mesanesi bozulmuştu.
Üşüdüğü, çok su içtiği, fazlanıemleketime gideyim..» diye meraklanıyor, bazan burnunu kısarak kederlendiği veya sevindiği zaman idrarını tutamazdı. Nihayet, bitgülünç bir şekilde ağlıyordu romatizması vardı. Her kış bir iki defa yatar sağ dizkapağt kend, Daha feflası küçük ^
^ a
tâbiri üzere «köpek kafası kadar» şişer; sabaha kadar «yandıru - Vaiv.vnrWri, T7*w ^ u i a a u , ,
- j taşmağa KaiKiyonardı. Jhakat otuz bu kadar seneden beri konakta
anam.» çağırırdı. üç nesle]âla]ık etmiş olan Tahjr A^

onlara pgk ^^ agm

Maamafih, Tahir Ağa, kıştan ziyade yazlardan şikâyet ederdaha olmazsa, küçük gözlerini istihfafla büzerek: «Haydi defolun baharda yemiş ağaçlan çiçek açarken adamcağızı korkudan sıtmabaşımdan... Daha pisliklerinizin kokusu parmaklarımdan gitmedi... lar tutardı.

Adam olmuşlar da insan azarlıyorlar.» diye yanından kovuyordu.

Bunun sebebine gelince: Pek fena havalarda çocukları masalla Gülsüm gelmeden iki gün evvel yine bir kavga olmuştu. Dür-

- yalan dolanla bir dereceye kadar avutmak mümkündü. Fakat yaz^ıne Hanımın büyük kızı

Fahriyeyi arı sokmuştu. Kız ne kadar

lan hava tebdiline gidildiği, yumurcaklardan her biri bir ayaklı caY<>ramazsa o kadar da korkak ve yaygaracı idi. Öyle feryadetmişti

navar kesildiği zaman lala, onları nasıl zaptedecek? Çocukları^1 bütün ev halkını etrafına toplamış, bu arada hanımefendi de âdeti

türlü yaramazlıklarından başka akla gelmez hainlikleri de vardı: ^7cre yine lalaya çıkışmağa başlamıştı.

Bugün, kızarıp kızarmadıklarını anlamak için bir tarla karpuz' Birkaç günden beri ayakta hafif bir grip geçirmekte olan Tahir çivi ile delerler; yarın, kayık yüzdürmek için bir teneke gazı çama^a. artık isyan bayrağını açmış, hastalıktan kısılmış sesiyle: Ama-

şır teknesine dökerler; öbür gün: «Bakalım onlar da ördekler gitj yüzecek mi?» diye bir alay tavuğu denize atıp boğarlardı.

;n derim., amanın derim., hele utanmadan söylediğine bakın. Ben azret-ı Süleyman aleyhisselâm gibi kurda, kuşa emir mi ederim ki

».!¦»'

arılara bu yumurcaklara dokunmayın diye tembih edeyim!» diyerej bağırmış, havuzun başında sırtüstü yatıp bayılmıştı.

Evet, cezanın her türlüsü yasaktı. Adamcağızın elinde bir te] vasıta vardı: Çocukları yalanla kandırmak. Meselâ, onlar uzak bj yere gitmek için tutturdukları vakit o gün biraz sonra güneş tutula cağını, ortalığın zifiri karanlık kesileceğini temin etmek... Tarladak

bostan kuyusu civarında dolaşmalarına mâni olmak için oralardı bir evliya yattığına, hattâ geçen gece evliyayı gözü ile gördüğüm yemin etmek... Deniz kıyısında bir yolsuzluk icadederlerse «şimd mızıka geçecek» diye sokak tarafına, sokakta başa çıkamazsa «zırh lılar, yahut yarış kayıkları geçecek» diye deniz kenarına götür mek... Ne çare ki fazla kullanılan ilâçlar gibi zamanla bunun da te siri azalmıştı.

Adamcağız, şimdi: «Sofraya oturdular., haydi yemeğ gelin», yahut «Haydi haminneniz para verdi., iskeleye gezmeğe gi diyoruz» diye en tabiî hakikatleri haber verdiği zaman çocuklar ar sız arsız:

«Yalan., sen yine atıyorsun lala» diye bağırışıyorlardı. Gii neşte yanmaktan Arap çocuklarına benzemişlerdi. Mütemadiyen dü şüp kalkmaktan, itişip dövüşmekten avuçları patlıyor; kollan, ba cakları sıyrılıyor, parmaklarında kına koymuş gibi sargı bezleri sal lanıyordu.

Bu kadar hırçınlığa mukabil karınlarını bahçenin ham yemiş leri, sokak satıcılarının mısırları, leblebileri, Arabistan fıstıklariyl doldurduklarından vücutları kargaya dönüyor, yüzleri inceliyor, bu runları sivriliyor, zayıflıktan alınlarını kıl basıyordu.

Usluluk nasihati verenlerle zevklenmek için burunlarını kışı; dillerini çıkardıkları zaman ağızlarında şekerden simsiyah olmıı sıçan dişi gibi sivri ve kırıklı dişler görünüyordu^

«Evin çocuğu» ve öteki çocukların bir nevi kardeş ve oyun aı kadaşı sıfatiyle grupa giren Gülsüm, en ziyade lalanın işine yarad Gülsüm, çocukları idare etmek şöyle dursun, kendisi onlardan tx beter bir zırdeli idi. Ancak şu vardı ki lala, arasıra bazı vakaları mesuliyetini Gülsüme yükliyerek kendi mesuliyetini hafifletiyordl

Bir vaka çıktığı, bir kaza olduğu vakit büyük hanıma kolay itilip kakılabilecek bir mesul lâzımdı. Ama lala olmamış da Gülsüı olmuş, şahsın hiç ehemmiyeti yoktu.

Nadide Hanım, şimdi Tahir Ağanın üstüne yürüdüğü zaman o, ellerini kaldırarak: «Ben ne edeyim be hanımefendi? Bu deli kız önlerine düşüyor.» diye Gülsümü ileri sürüyor ve kendini temize çıkarıyordu.

Büyük hanım, evlâtlığa tatlı tatlı nasihatler vermişti. Fakat kız, öyle nasihatten, tatlı dilden anlıyacak bir mahlûka benzemiyordu.

Hayvan gibi dağda dayakla büyümüş bir çocuğa tatlı dil kâr eder mi?

Geleli bir aya yakın bir zaman olduğu halde daha doğru dürüst bir yemek yemesini, çağırıldığı zaman şöyle insan gibi «efendim» demesini öğretememişlerdi.lMerdivenleri inerken öyle gümbür gümbür bir topuk atışı, o sıtma görmemiş sesi ile bağıra bağıra lâkırdı v* söyleyişi ve gülüşü vardı ki köşkün asıl sahibi o sanırdınız^ Velinimetlerinin çocuklarım «Selim, Fahir, Fahriye, Nimet» diye adları ile çağırıyordu. Gerçi ona da «Evin çocuğu» demişlerdi amma saygısızlığın, izansızlığın bu derecesi olur mu?

Beyler, ellerinde yemiş mendili ile sokaktan gelirken evin asıl çocuklarından evvel o, koşuyordu.

Yemiş toplamak için ağaca çıkardıkları zaman en iyilerini kendi kör boğazına tıkıyor, çocuklar bjr türkü söyliyecek olsalar, o dangır dungur dili, o bozuk köylü sesiyle o da karışıyordu.

Nadide Hanım diyordu ki:

— Gülsüm, o amcan olacak adama da söyledim ya sen emanetullahsın. Seni öz evlâtlarımdan ayırdetmiyorum... Hem değil sana, can düşmanıma bile gül yaprağı ile dokunmağa kıyamam... Lâkin sen de biraz adamlığın yolunu tutmalısın... Sen, bize dört elle ianlırsan zarar etmezsin... Senin için her ay bir köşeye az çok bir sara atarım... Damlıya damlıya göl olur... Çeyiz çimen de yapa-'im...

Đstediğinden âlâ bir kocaya veririm......

Gülsüm, bu sözleri dinliyor, arasıra büyük hanıma hak verir ;ibi görünüyor. Fakat şaşı gözlerinin bakışından belli ki aklı başka 'erlerde. Ne yapalım, cezasını kendi çeker.

Bir gün bahçede salıncağa ben bineceğim, sen bineceksin yüünden çocuklar arasında büyük bir kavga çıkmıştı. Lala, gürültüyü

-' -y

iÜ-1'

ti «

bastırmak için evde ne kadar çamaşır ipi varsa toplıyarak dört a salıncak kurmaktan başka çare bulamadı.

Fakat bu defa da başka bir mesele başgöstermişti. Çocukları her biri Gülsümün yalnız kendini sallamasını, ötekilerin salınca el sürmemesini istiyordu.

Çocuklar ne emrederlerse mutlaka yapmak lâzım olduğunu zahmetle kızın kalın kafasına sokabilmişlerdi. Fakat birinin (dediğini öteki (yapma) diyecek olursa ne yapmalı, hangisine iı etmeli?

Gülsüm, bu dâvanın içinden çıkamıyor, çocukların hangi^ itaat lâzımgeldiğini kestiremiyerek alık alık bakmıyordu. Selim, dığı zaman dünyayı gözü görmiyen huysuz, sinirli bir çocuktu. « dilenci köpek., sen babamın ekmeğini yiyorsun., kim oluyorsun na itaat etmiyecek?» diye kızın üstüne atıldı; saçlarını yolmağa, zünü tırmalamağa, karnına, bacaklarına rastgele tekmeler savurmi başladı.

Gülsüm, evvelâ yalnız şaşkın şaşkın kendini müdafaaya hşıyordu. Fakat,,canı yanınca o da kızdı, o da Selimi dövmeğe b ladı.

Bir akşam evvel, şiddetli bir lodos fırtınası olmuş, dalgalar niz eknarındaki taş şeddin üstünden aşarak bahçenin kenarını, çalanmış sandal iskeletinin kırıkları ve türlü türlü pislikler, yoa larla doldurmuştu. Bağ, hâlâ ekşi bir deniz kokusu içindeydi. KĐ halkı, sabaha kadar uyuyamamıştı. Sinirler gergindi. Çocuklî aslıncağı nöbetleşe kullanmağa razı olmamalarının sebebi biraz! bu idi. Yine bu yüzden onlar sabahtan beri biribirlerine karşı yük bir nefret ve düşmanlık duyuyorlar, dövüşmek için bahj arıyorlardı. Ancak kardeşlerinin bir ahretlik parçasından dayak mesi onların asıl kanlarını

coşturdu: «Yetişin ayı, Selimi öldü yor!» diye çığrışarak Gülsümün üstüne çullandılar. Büyük hani fırtına devam ettiği müddetçe, yani bütün gece sudan çıkmış bi gibi çarpınıp çırpınmış, merak edilecek yolcusu olmadığı için del de, deryadaki müslüman kardeşlerini aklına getirerek üzülmeğe hşmış, fakat hiçbirisini şahsan tanımadığı için bu ıstırap bir ti| kâfi derecede keskinleşmemiş, sonra borçlarını hatırlayıp korkffl ahbaplarının, kızlarının, damatlarının tesadüfen aklında kalmış.

lardılarında - söylenildikleri zaman farkında olmadığı - birtakım çirkin mânalar keşfederek kızmış, bundan başka lalanın yolsuzluklarına bu kadar sene nasıl ve neden tahammül ettiğini düşünerek ertesi günden tezi yok bunağı evden atmağa karar

vermiş, nihayet bu kararın verdiği sükûnetle eski zamanlan, bilhassa ölenleri gözünün önüne getirmiş, Allanın insanları bu bitip tükenmez acı ve ölüm dünyasına niçin getirdiğine isyan ederek uzun uzun ağlamıştı.

Sabahleyin, Nadide Hanımın sapsarı bir renk ve şişkin gözlerle ortada dolaştığını, ikide birde başı

dönüyor gibi ellerini şakaklarına götürüp durduğunu gören kızları onu zorla yatağına sokup uyutmuşlardı.

Çocukların çığlığı hanımefendiyi işte bu karışık ve rahatsız uykudan uyandırıyordu. Gülsümün bahçede torunları iîe boğuştuğunu görünce ihtiyar kadının aklı çıkacak gibi oldu ve başörtüsüz, ter-liksiz dışarı fırladı.

* * * Gülsüm, kavganın hararetinden büyük hanımın ne halde geldiğini farkedememişti. Kendini çocukların elinden kurtararak koştu: «Anne, bak., beni dövüyorlar!» diye Nadide Hanımın eteklerine sarıldı.

Fakat beklediği imdat yerine kulaklarına iki sinirli el yapıştı, lop yanaklarında iki dehşetli tokat sakırdadı.

Hanımefendi, kızı tırnakları ile parçalamamak için kendini zor zaptederek haykırıyordu:

— Seni tabanı yarık dağ ayısı seni!.. Hangi elinle onlara vurdun bakayım?.. Seni izansız, nankör seni... Sen kim oluyorsun bakayım... Daha dün yırtık pabucunla sokaklarda süründüğünü ne çabuk unuttun? Koca tokmak gibi elleriyle nasıl da vuruyor... Allah sizin kafanızdan sopayı eksik etmesin...

Allah tevekkeli sizi sırtınızda yorganınızla sokaklarda süründürmüyor...»

Maamafih, hanımefendinin daha hiddeti tamamiyle sönmeden içinde bir pişmanlık başgöstermişti.

Bunu belli etmemek için hışımla geri döndü.

Bir daha evin içine ahretlik ayağı sokmamak için ettiği yemine neye sadık kalmamıştı? Cihan âlemin bunca yıllık tecrübeleri göste-fl"

""A

riyordu ki bu mahlûkların içinde ilâç için bir tane iyisine rastgel mek kabil değildir. Kendisi öyle cellât gibi bir insan olsa neyse ne. Araba beygiri idare eder gibi sopa ile, tekme ile kullanabildiği kadar kullanır. Fakat karıncayı incitmekten korkan rikkatli, merhametli bir kadın için böyle sütsüz mahlûklarla uğraşmak ne uzak!

Evet, hanımefendi, Gülsümü dövdüğüne pişman olmuştu amma bu dayak da onu hayli yola getirmişti. Artık, evde herkesten fazla bağırıp gülmüyor, merdivenlerde saygısızca topuk atmıyor, çocuklarla eskisi gibi baş koşmuyordu.

Bu dayak, pek ehemmiyetli olmamakla beraber bir meseleyi daha halletti. Gülsüm, Nadide Hanıma

«anne, anne» deyip gidiyordu. Hanımefendi küçük gönüllüydü. Kimsesiz bir çocuğun kendisine

«anne» demesinde bir mahzur görmezdi. Hattâ «ben senin annenim... Sen bu evin çocuğusun» gibi sözlerle kızı buna teşvik bile etmiş sayılırdı. Ancak malûm ya ne de olsa bir evlâtlığın evin büyük hanımına daima «anne, anne» demesi ele güne karşı bir tuhaf düşer?

Hanımefendi, bunu birkaç kere Gülsüme üstü örtülü sözlerle anlatmağa çalışmıştı. Fakat nerede onda o kafa? Daha açık söylemesine de şefkati ve insaniyeti mânidi.

Hâsılı, bu mesele, ehemmiyetsizliğine rağmen halledilemiyecek gibi görünüyordu. Dayak vakasından sonra Gülsüm, ne düşündü ise düşündü, kimse kendisine bir şey söylemediği halde Nadide Hanımı

kendiliğinden «hanımefendi» diye çağırmağa başladı.

VI

Lalanın okuyup yazması yoktu, fakat kitaba, mektebe o kadar emniyet eder, gezdiği, yürüdüğü yerde tahsilin faydalan hakkında öyle propagandalar yapardı ki kendisine bir maarif nişanı verilse hiç de haksız olmazdı.

Çiftçinin, işçinin fukaralığı, hamalın, arabacının çektiği eziyet hep «cehaletlikler» inden, hep

«ellerinde iki satır yazılan olmamasından» ileri geliyordu. Onun fikrince okuyan mutlaka adam, yani kalem efendisi olur, oturduğu yerde maaş alırdı. Meselâ, mem-

lekette okuyup yazma bilmiyen kalmasa Anadolu baştan başa kâtiple, kalem efendisiyle dolar, bu mesut millet gündüzleri sıcacık bir şilte üzerinde yazısını yazar, akşamlan yer, içer, uyurdu ve lâkin bizde bunu anlıyacak kafa nerede?

Otuz seneden beri konağın mektebe başlatılan çocukları ilk dersi ondan alırlardı:

.— Haymana beygirleri gibi gezmekten bir şey çıkmaz. Okuyup adam olmalı. Hanyayı, Konyayı

öğrenmeli. Đş sizin bildiğiniz gibi değildir. Siz yıldızlan kibrit başı gibi görürsünüz. Her biri börek sinisi kadar büyüktür de bana, size öyle görünür. Eliniz kalem tutmazsa sonra kazma kürek tutar ha!..

Kafanıza ilim koymazsanız sonra tabla koyarsınız ha., kim ki mektebe gider de okumak öğrenmezse Peygamber Efendimiz «finnari finnari» buyurmuş, yâni arap-ça demek ki cehennem ateşinde yanar...

Bir şişe görürsün... Üstünde «ilâç» yazar... Benim gibi (elif) i (mertek) sanan takımın-dansan şurup sanır içersin, zehirlenir ölürsün.,. Bir zengin çocuğu varmış, «okumak yazmak neyime gerek?

Babamın konağında oturur, kalan paraları yer keyfederim» dermiş.. Lâkin kazın ayağı öyle değil...

Babası gözlerini yumunca bu çocuğun ne diye ağladığını size okuyuvereyim.»

Lala, birkaç namaz süresiyle beraber senelerden beri ezberinde tutmağa muvaffak olduğu aşağıdaki üç mısrağı heyecanla okurdu:

«Peder gitti, konak yandı, birader hali de malûm» «Elimde bir yazım yok her kime bir arzuhal etsem»

«Benim yazım benim alnımdaki şu kara yazımdır.»

Demek elinde bir yazısı olaymış hiç olmazsa bir baba ahbabına bir arzuhal yazıp halini anlatacak, biraz bir şey istiyecekmiş..

v-s- v.s...

Maamafih, lalada bu ilim muhabbeti pek o kadar da hasbi sağlamazdı. Çünkü o, ancak çocuklar mektepteyken biraz rahat ne-le« alırdı.

Sonbaharda mekteplerin açılma zamanı yaklaştıkça lalada gelin 0 'cak bir taze kız neşe ve heyecanı

başgösterirdi.
I

Tahir Ağanın vazifesi - başka lalalar gibi - çocukları sabahleyj mektebe teslim edip akşam üstü geri getirmekten ibaret değilj Hanımefendi, ders devam ettiği müddetçe, ona mektep kapısın; nöbet bekletirdi.

Öyle ya, insanlık hali bu, ya birinden biri hastalanıverir, yahı başını alıp kaçarsa... Hoca, o kadar yumurcak arasında bunu naı farkeder?

Nadide Hanım, bu noktada o kadar titizdi ki Tahir Ağanın t minatına inanmaz, birkaç günde bir, ya bir hizmetçi, ya bir ahbı vasıtasiyle lalanın mektepte olup. olmadığını kontrol ettirirdi.

Lala, bu sadedilliğe içinden gülerdi. Şu hanımefendi sahid çocuk gibi bir şeydi. Mektepte yan gelip vücudunu dinlemek dun ken onun sokaklarda dolaşacağını, yahut beyhude yere para ver kahveye gideceğini insan nasıl aklına gteirebilirdi? Çınarlarla de bir cami avlusundaki bu taş mahalle mektebi Tahir Ağa için I dünya cennetiydi. O, hava tebdili aylarında Pendik, yahut Çamlıc da çektiği sıkıntıların acısını bu mektep bahçesinde çıkarırdı. C zel havalarda ağaçların altında oturur, kendi kendine şarkılar sö ler, sökük diker, tırnak keser, çınarların gövdesinden kopardı kuru kabukları evirip çevirerek acayip insan ve hayvan şekilleri t hayyül ederdi. Sonra da bol bol uyurdu.

Mektebin sade cami avlusundan değil, iki sokak aşırı evlerd işitilen bir gürültüsü vardı.

Altmış, yetmiş çocuk yüksek sesle derse çalışır, hoca ile I-fanın yaygaraya hâkim olmak için ezan okur gibi bir sesle bağ dıkları duyulurdu.

Bu sesler, bazan lalayı ağır ve mahzun düşüncelere daldırırı Đlmi öğretmek de öğrenmek kadar güç

bir meseleydi. Bu adanıc ğızlar helâl para alıyorlardı doğrusu... Allah, iki tarafa da ku^ "versin.

Mektepte her gün beş altı nöbet de dayak olurdu. Bu, lâzım Tokmak vurmadan kazık çakmak nasıl imkansızsa, sopa vurn dan çocukların kafasına ilim ve edep sokmak da öyle imkânsız Son zamanlarda Maarif, dayağı yasak ettiği için hoca, çocukları!

irini falakaya yatıracağı zaman pencereleri, kapıları kapatıyor, vilvet yapıyordu.

Lala, dayak gürültülerini bir ilâhî konser gibi, gözleri yarı ka-iîı âdeta huşu içinde dinler ve hafifçe gülümserdi: Hay şu hoca--m elleri dert görmesin! O, çocukları dövmekle yalnız onları tereye etmiyor, aynı zamanda lalaya ettikleri cefaların da intikamını iıiyor demekti.

Gerçi dayağı yiyenler konağın çocukları değildi. Hanımefendi-len son derece çekinen hocanın onlara gül yaprağı ile dokunmağa ^yamadığını lala biliyordu. Fakat ne çıkar? Dayağı yiyen Ali ol-ı ıamış da Veli olmuş; hep bir hesap. Konak çocuklarının yaramaz-ğı ihtiyar adamı «çocuk milleti» ne garez etmişti. Bunun için da-yiyen bir çocuğun feryadı onda âdeta marazi intikam hazlan ıy andırıyordu.

Mektebin taşlığında bir küçük (bevvap) odası vardı. Hoca, son senelerde mektep bütçesinde bir tasarruf yaparak bewaba yol ermiş olduğu için burası boştu. Soğuk ve yağışlı havalarda Tahir Ağa, bu odada oturuyordu. Hoca, bundan şikâyet etmek şöyle durdun bilâkis memnundu. Çünkü ar aşıra mektebe uğrıyan çocuk bahaları Tahir Ağayı (bevvap) sanıyorlar ve böyle kelli felli bir kapıcıya malik görünmek, hocanın gururunu okşuyordu. Diğer cihetten lala da bir mektep adamı, bir Maarif memuru zannedildiği için gizli bir iftihar duyuyordu.

Maamafih, Tahir Ağanın mektebe daha başka hizmetleri de vardı: Gelen gidene kapı açıyor, dayaklardan sonra salya sümüğe karışmış bir halde aşağı inen çocukların yüzünü yıkıyor, arkadaşlarının sefertasım karıştıran, yahut sokağa kaçmağa çalışan talebe-!eri yukarı kovalıyordu ki ayıklıl bir bevvabın yapacağı da aşağı yukarı bundan başka bir şey değildi.

Son nesil okuma çağına eriştiği zaman mahalle mektepleri can pekişiyordu. Damatlar, bir aralık çocukları yeni açılan Maarif Numunelerine vermeğe kalkmışlardı.

Tahir Ağa vasıtasiyle bu havadisi duyan emektar hoca, konağa koşmuş: «Çocuklarınızı okutmak benim hakkımdır. Ben hepinizin

ıına ıocasıyım. Sizi fena mı yetiştirdim? Ekmeğimi elimden alırsanız 36

¦t

f':f

f

hocalık hakkımı haram ederim... Hem şimdi ben de usul-i üzere okutuyorum. Hoca diye Maarif mekteplerine tâyin edileri o di dük gibi züppeleri on kere cebimden çıkarırım.» diye kıyametle; koparmıştı.

Büyük hanım zeki bir kadındı. Gayet iyi bilirdi ki hoca Salihi külüstür mektebi Numunelerin tırnağına benzemez. Ancak, bu itiraf etmek işine gelmiyordu. Taş mektep, konağın bir şubesi gj. biydi; Nadide Hanım orada istediği gibi hüküm sürüyordu. Halbuki Numuneler resmî hükümet mektepleriydi.

Oralardaki hocalar hatıı saymıyacaklar, konağın nazlı çocuklarını öteki haşarat yığınının arasına karıştıracaklardı. Hattâ, lalanın mektepte oturmasına bile müsaade edecekleri şüpheliydi. Bu sebeplerden dolayı Nadide H mm, istemiye istemiye Salih hocanın tarafını tutmuş, otuz senedi beri hocalar ve kalfalarla düşe kalka maarif hakkında birçok fikir ler edinmiş olan lala da bir taraftan var kuvvetiyle dayanınca damı beyler, çaresiz, ağızlarını kapamışlardı.

O kış, taş mektep bir talebe daha kazanıyordu: Gülsüm.

Bu kız, pek öyle okuyup yazacağa benzemiyordu amma ne re, emanetullah... Büyük hanım onu öteki çocuklardan ayırdetmiye-| ceğine söz vermişti. Bakalım, bir kere tecrübe edelim. Lala, Gülsi mü

hocanın elini öpmeğe götürürken yana yakıla nasihatler ve; «Kız, ana yok, baba yok. Halin benden besbeter... Aklın varsa raz okursun, hiç değilse mevlûtlarda aşır, ilâhi okur, beş on p; alırsın. Ah, ben senin yadında olsam...»

Lala, bugün Gülsüme bakarken rikkatinden gözleri sulanıyor! kızı âdeta kıskanıyordu. Maamafih, o, bütün okuma bilenlere azl çok haset ederdi. Tahir Ağanın bu halini bilen kalfalar ona birçok| defalar ders vermeyi teklif etmişler, «hazır mektebe geliyorsun, sana da ders verelim» demişlerdi. Fakat o, guatrısını ümitsiz bii| «ah» ile şişirerek reddetmişti. Her şeyin bir vakti, zamanı vardı Đnsan, beş ve on yaşlar arasında okuyup yazarsa ne âlâ., olmadı ffli geçmiş olsun... Zemheride ekin eksen mahsul alır mısın?.. îşw bu da öyle...

Hâsılı, vapuru kaçıran bir adam, iskeleden vapurda gidenleflj asıl bakarsa lala da vaktinde mektebe girerek okuma öğrenmiş olan kimselere öyle bakar ve garipserdi.

Đlk mektebe gittiği gün Gülsümün sevincinden etekleri zil çalıyordu: bir ayda okuyup yazmayı

öğrenecek, «Đsmail» e mektup yazacaktı.

Mektebe başlanan çocuklar, hiç olmazsa beş gün, bir hafta misafir muamelesi görürlerdi. Fakat Gülsümün bu misafirliği yirmi dört saatten fazla sürmedi (yani geldiğinin ertesi gününden itibaren hocadan ve kalfalardan dayak yemeğe başladı), konağın çocukları evde olduğu gibi mektepte de grup halinde bulunurlar, öteki çocuklara pek karışmazlardı. Konak, taş mektebin belki elli senelik bir müşterisi olduğu için talim heyeti bu grupu el üstünde tutar, ufak tefek kusurlarını görmemezlikten gelirdi. Bazan, pek başa çıkılamıyacak hale geldikleri zaman ise onlara gözdağı vermek için başka çocukları döverdi.

Gülsüm, derse başlayınca mektep idaresi bu politikayı değiştirmekte, konak grupunun imtiyazını

feshetmekte bir mahzur görmedi. Şimdi konaklılar arasında bir gürültü çıktığı zaman hoca ve kalfalar yabancı çocuk aramıyorlar, doğrudan doğruya grup âzasından olan Gülsümle hesaplaşıyorlardı.

Maamafih, küçük kız da lala gibi sopasız ilim olmıyacağına esasen inanmış olduğu için ilk zamanlarda ses çıkarmıyor, Đsmaile yazılacak mektupların hatırı için buna razı oluyordu.

Gülsümün mektep talebesi olarak bir büyük kusuru vardı. Ders alırken hocanın ağzından çıkan lâkırdıları gramofon gibi zapteder, >w yüzden hangi sesin hangi harften çıktığını bellemesine imkân kalmazdı. Meselâ kıraatteki bir parçayı: «kefal, lüfer, barbunya, mercan, kurt, kuş...» yahut: «Maarif müfettişleri mektepleri gezerler ve çocukların okuyup okumadıklarına dikkat ederler.» diye su gibi okur, fakat bu sürat karşısında kafası karışan ihtiyar hoca: «Dur, kız bakalım., dur Allah belânı

versin., göster bakalım şu barbunyayı, mercanı» diye bağırdı mı ne yapacağını şaşırır, par-mağını

kanun çalar gibi, kitabın üstünde oradan oraya dolaştırırdı.. Gelsin artık bakalım kızılcık saf ası..

Fakat vermeyince Mabut ne yapsın Mahmut!.. Allah, insanı istidatsız yarattıktan sonra hoca,

;¦

onun başında bir kızılcık değneği değil, bir meşe ormanı parala, sa nafile...

Hoca, Gülsümde «usul-i cedid» in iflâs ettiğini görünce, ça. resiz, yine eski usule döndü; kızın kafası

belki Arapçayı daha kolaj alır diye (Amme) cüzü okutmağa başladı. Fakat o Kur'anı kıraatin, den daha kolay ezberliyor, yazıların üstünden daha süratle kayıp geçiyordu. Hoca, kıza önünde diz çöktürdüğü zaman azgın bir ata binmiş bir acemi süvari gibi: «Dur meret., birer birer okumazsan, ben söylemeden söylersen kafanı patlatırım!» diye avaz avaz bağı. rıp çırpınıyor, kan tere batıyordu.

Caminin müezzini olan baş kalfa ise «Allah, şu kızın gözlerini şaşı edeceğine büsbütün kör edeymiş

iyi bir kör hafız olacakmış bari!» diyordu.

Gülsüm, bir gün yine hocanın önünde (Amme) cüzü okuyordu (Yağfirü) kelimesi geldi. Kız, bunu (kâfir, Cafer, fener) diye okuyor, bir türlü doğrusunu söyliyemiyordu. Hoca, yanlış düzeltirse onun kelimeyi hemen ezberliyeceğini bildiği için doğrusunu karine ile, kendisine buldurmak istedi:

— Kız, pilâvı ne ile pişirirler? diye sordu. Cevap gayet kolaydı, Gülsüm (yağ) diye cevap verecek, mesele bitmiş olacaktı. Fakat o:

— Pirinç diye cevap verdi.

— Daha, daha?..

— Su., tuz., fıstık., üzüm..

— Ulan muhannet... Sen, ömründe pilâv da mı yemedin? Gülsüm, şaşı gözleri hocanın elinde titriyen değnekte, tali

bir sirk maymunu gibi onun en küçük hareketi karşısında sola kaçınarak düşünüyor, bir türlü

bulamıyordu:

— Acap kuskus pilâvı mı?.. Acap bulgur pilâvı mı ki? Hoca, hızla değneği yere atarak bağırdı:

— Tuu.. Allah belânı versin... Çağırın aşağıdan Lala Efendi yi...

Çocuklar lalayı uykudan kaldırarak dershaneye çıkardılar. Hoca, bezgin bir tavırla:

— Ağa Efendi, dedi. hanımefendiye selâm ederim, ellerindi

dil

"oerim- Tarafımdan kendisine arzet ki Cenab-ı Hak nasıl mekân-j münezzehse j,u cocuk da iz'an ve irfandan öyle münezzehtir... Bunu okutayım dersem bu yaştan sonra verem olurum... Đsterse vine çocuklarla beraber mektebe göndersin.. Ve lâkin ben artık okumasına karışmam.

Gülsüm, dudakları kısılmış, iri ön dişleri kendi kabiliyetsiz-liğine kendi de gülüyormuş gibi daha ziyade dışarı fırlamış, yerine

döndü.

Mademki hoca efendi de söyledi. Ne yapalım ölecek hali yok ya... Okumayıverir... Đsmalin mektuplarını yazacak bir sevap sahibi elbet çıkar. Kız, o gün akşama kadar sessiz sadasız yerinde oturdu; azat vakti dışarı çıkarken kitabını kafasının biçimini Đsmaile benzettiği beş altı yaşında bir fakir çocuğa hediye etti.

VII

Gülsüm, lalayı seviyordu. Tahir Ağada uzaktan uzağa Yorgan-lıyı hatırlatan bir şey vardı. Maamafih, onun küçük kız üzerindeki asıl nüfuzu daha başka cihettendi: Gülsüm ona arasıra Đsmailden bahsediyordu. Konakta «Đsmail» sözünü işittiği vakit kızmıyan, bu usanılmış hikâyeyi tekrar tekrar dinlemekten şikâyet etmiyen bir o kalmıştı.

Her şeye rağmen lalanın yüreğinde de bu küçük kıza karşı bir şeyler kımıldanıyordu.

Galiba biraz hemşerilikleri de vardı: Gülsüm, sade köyünün ismini bildiği, hangi kazadan, hangi vilâyetten olduğunu anlatamadığı için yakınlık derecelerini tayin edemiyorlardı. Fakat kızın arasıra memleketten bahsederken söylediği bazı şeyler Tahir Ağaya hiç yabancı gelmiyordu. Hele konuşmalarında öyle aşikâr bir benzeyiş vardı ki...

Lala, memleket lâkırdısını hiç ağzından düşürmezdi.

Konaktakilerle kavga ettiği vakit:

— Ben, gayrı memlekete gidiyorum... Siz gayrı başınızın çaresine bakın... diye söylenir, hattâ

yalandan hazırlanır, hizmetçiler ve Çocuklarla helâllaşırdı. Hanımefendi ile arası iyi olduğu zaman ise

1

sırf nazlanmak, onu: «Aman lala., öyle şey olur mu? Sen bu direği gibisin... Ben böyle münasebetsizlik istemem., otur oturd ğun yerde bakayım!» diye yalvartmak için aynı teraneyi tekt ederdi. /

Evet, bu sözler cilve ve nazdan, kurusıki tehditlerden ibareti Yoksa lalayı kovsalar bile (ki buna arasıra olmuyor da denemezi şuradan şuraya gidemiyeceğini kendi de biliyordu.

Kırk sene evvel bıraktığı köyünde acaba kimsesi kalmış mı di? Kaldı ise onlara kendini tanıtabilecek miydi? Đstanbula geldi zaman yeni evliydi. Burada yerleştikten sonra bir aralık karısı bırakmayı

düşünmüştü. Fakat şimdi bunu yapıp yapmadığını, dinin boş kâğıdını gönderip göndermediğini hatırlıyamıyordu. hayet, bu yıllarda Anadolunun çok zaruretlik (!) çektiğini işitiyord; Ya oraya gidince bir alay aç: «Sen misin soyunu, sopunu göre gelen., aç bakalım kesenin ağzını!» diye başına üşüşüp beş on p rasını yiyiverirlerse hali ne olurdu?

Böyle olmakla beraber bazan memleketi için hafif bir hüzt ve hasret duyduğu da oluyordu. Tahir Ağa, arasıra hemşerileriy görüşse hayli teselli bulacaktı. Fakat o mübarekler de «Selâmı aleyküm, aleyküm selâm) demeden «Aman hemşeri.. sen bilirsin bize beş on kuruş!..» diye el açıyorlar, lalayı

bucak bucak kaçmaj mecbur ediyorlardı. Đhtiyar adamın Gülsümü sevmesi ona paras bir memleket kokusu getirmesinden ileri geliyordu.

Kış gecelerinde onların âdeta gizli randevuları vardı. Konakl el ayak çekilince Gülsüm, usulca lalanın odasına girerdi. Kız, t zamanlarda — gündüzkü Gülsümün büsbütün aksine — ağırbaj sessiz, mazlum bir çocuk olurdu.

— Gel bakalım Gülsüm... Anlat bakalım, ne var, ne yok? ,/Lâla, bu saatte tüylü pazen entarisini, eski arakiyesini giymi

kuşağını bağlamış, bir kerevetin üstüne serili yatağına uzanm bulunurdu./'

— Amca, sana bir şey sormağa geldim. (Gülsüm nedense s çeleri lalayı amca diye çağırırdı) Hava çok soğuk., acaba Edin de soğuk mu ki?

Lala, onun ne demek istediğini anlıyarak cevap verirdi:

<f.

__. Yok... Edirne, Kabe tarafındadır... Buralar gibi soğuk değildir. Korkma, Đsmail üşümez. Onun rahatı senden, benden iyidir Geçen kışlar köyde daha mı rahattı sanki?

__ Yok amca! Bizde odun bol., akşam oldu mu ocağı...

.__ Hele sen bana bir çay getir de sonra konuşuruz..

Lalanın odasında yaz kış bir saç mangal bulunur, bu mangalın üzerinde kulpsuz bir ibrik kaynardı.

Tahir Ağa ıhlamur, çay, papatya, karanfil, hâsılı, eline ne kadar kokulu ot geçirirse bu ibriğe tıkar, geceleri yatmadan bardak bardak onu içerdi.

__ Haydi, bakalım Gülsüm., sen yavaş yavaş benim dizlerimi

oğ, hem geçen kış Đsmaille neler yaptığınızı anlat...

Kız, bir yandan Tahir Ağaya masaj yapar, bir yandan ibrikte kaynıyan çayın sesi kadar hafif bir sesle Đsmail hikâyesine başlardı. /Lala, günün bütün yorgunluklarını dinlendiren bu masajın hazzı içinde evvelâ onu dinlemekle başlar, sonra zihni yavaş yavaş başka hayallere kayar, gözleri açık olduğu halde gözlerinin karası baygın, titrek titrek üst göz kapaklarının perdesi arkasına çekilir ve uyurdu.]

Fakat kızı kuşkulandırmamak için lâzım olan tedbirleri de ihmal etmezdi:

— Ben gözlerimi kapıyorum... Đlle uyuyor zannetme... Kulağım sende... Hep söylediklerini işitiyorum...

Lalanın bu dostluktan istifadesi sade ayaklarını, kollarını oğ- durmaktan ibaret değildi. Ona kirli çoraplarını yıkatır, söküklerini diktirirdi. Hattâ uzun kış gecelerinde kendine bir yün çorap ördür- meyi de düşünüyordu.

Maamafih, küçük kızın Tahir Ağaya ettiği hizmetlerin en büyüğü onu hanımefendinin dırdırındna kurtarmasıydı. Çocuklar gibi lala da pek darda kaldığı zaman kabahati Gülsümün üstüne yıkıyor, kız, bir türlü iki lâkırdıyı bir araya getirip kendini müdafaa edemediği, etse de sözlerine, yeminlerine kulak aşılmadığı için lalanın başı derde girmemiş oluyordu.

Gerçi saçlı sakallı bir adam için bu, pek namuslu bir hareket değildi. Ancak bu çocuğu da, ceza diye bacağından asmıyorlardı ya.. Birkaç çift lâkırdı, arasıra da bir iki tokat... Lâkırdı çocuk kısmına büyük adam gibi dokunmaz... Tokada gelince... Eh, bu

i

Đ

Đ

i

'-ît

a

I

4 fv-I

veledin cezasız kalmış bunca suçu var... Onlara sayıversin... Hem pek olmazsa eline biraz yemiş, üç

beş şeker sıkıştırıp gönlünü alı-vermek güç değil ya...

Lalanın küçük kız için duyduğu muhabbetin bir ucu da'gerçi böyle hasis menfaatlere dayanıyordu.

Fakat bu, onun hakiki bir muhabbet olmasına hiç de mâni değildi. Vatan muhabbeti ki muhabbetlerin muhakkak en temizidir, o, bile menfaatle, insanın ufak tefek çıkarlariyle pekâlâ uzlaşmıyor mu? Ne yapalım bu dünya böyle kurulmuş... En güzel çiçekler kokularını, renklerini gübreden, süprüntüden, lâğım akıntılarından alıyor..

Kızın bu ufak tefek hizmetlere karşı laladan istediği bir tek lütuf vardı: Đsmailin masallarını dinlemek.

Tahir Ağa da bunu elinden geldiği kadar ciddiyet ve gayretle yapıyordu.

Lala, bir gece yine kızın hafif sesini dinliyerek yavaş yavaş uykuya dalarken tahtada bir para sesi tmgırdadı; arkadan bir daha, bir daha... Havadan yağıyor gibi olan onluklar, kuruşlar, çeyrekler döşeme tahtalarına çarptıktan sonra zıplıyor, ayrı ayrı mahrekler etrafında dönerek odanın dört bir tarafına dağılıyor, yer yer tahta aralıklarına kaçıyordu.

Hiçbir gürültü, lalayı bu kadar çeviklikle yerinden fırlatamaz-dı. Bir an içinde uykusu dağılmış, gözleri cin gibi açılmıştı. Lala, paraların Gülsümün arkasındaki yeşil yün hırkanın delik cebinden

dökülmekte olduğunu gördü. Mutlaka kaçacak bir delik veya tahta araılğı arıyormuş gibi döneri bir çeyreğe yetişip çıplak ayağiyle bastırdıktan sonra:

— Kız, bunlar ne? dedi, bunları nereden buldun? Sakın çaldın mı?

Gülsüm, büyük bir saflıkla cevap verdi:

— Aa... Çalmadım amca... Kendi paralarım...

Ayın son gününde kesesinde kalan son parayı —gelin parası serper gibi— sağa sola dağıtan merhum Sekip Paşanın müsrifliği biraz çocuklarına da geçmişti. Lala, küçük hanımların öteki hizmetçilere olduğu gibi, Gülsüme de sık sık para verdiklerini biliyordu.

Demek ki küçük kız, son derece pisboğaz olmasına rağmen bu paraları yemeyip biriktirmiş.

Tahir Ağa, paraları topladıktan sonra tahta aralığına kaçanları ,merak etti:

— Kız, hepsi hepsi kaç kuruşun vardı? dedi. Gülsüm, onun farkında mı?

— Çok vardı.. Amma biraz çok işte.. Yirmi kuruş mu, seksen kuruş mu ne? diye kekeliyordu. Lala:

— Hay Allah belânı versin... Salt benim elimde doksan üç kuruş on para var, dedi.

Gülsüm, lalaya bir şey söyledi: Bu paralan Đsmail için biriktirmişti. Lalanın onlarla kardeşine leblebi şekeri, elma, mintan, pabuç alıp Edirneye göndermesini istiyordu.

Tahir Ağa:

— Kız, neyine gerek... Ona Edirnede yemiş de verirler, giyecek de... Sen, kendine bak, dedi.

Fakat o, perde perde ısrarı arttırıyor, ağlıyor, lalanın çıplak ayaklarını öpmeğe kalkıyordu.' Tahir Ağa, baktı ki başa çıkamı-yacak.. «Hele şimdi dur bakalım... Bir iki gün geçsin de kolayını buluruz... Belki bir hemşeri filân rastgetiririz» gibi sözlerle o gece kızı aldattı.

Bu, lala için hakikaten düşünülecek bir mesele idi. Ne yapsa, ne söylese bu dik kafalı kızı fikrinden döndüremiyeceğini biliyordu. Kendinden ümidi keserse ahçıya, hizmetçiye, komşunun uşağına '

başvuracak, hâsılı, mutlaka birini bulup elindkei üç beş kuruşu deve yaptıracaktı.

Lala, ertesi gün uzun boylu düşündükten sonra Gülsümü göz göre yabancıların kucağına atmakta mâna görmedi.

— Peki, kız... Ben bunları göndermeyi üstüme alırım, dedi, ille bir boşboğazlık eder de birine söylersen vay başına geleceğe...

Küçük kız, sevincinden ağlıyor, lalayı ele vermiyeceğini temin için Mushafa el basacağını söylüyordu.

Gülsüm, o günden sonra eline ne geçerse Tahir Ağaya getirmeğe başladı: Para, yemiş, atılmış

basma parçaları, çocukların oyuncakları, eski çoraplar. Bunların arasında hattâ yırtık elif cüz-feri, resim defterleri bile vardı.

Haftada bir gece lalanın odasında merasimle paket yapılıya ertesi sabah erkenden Tahir Ağa emanetleri postaya götürüyord

VIII

Lalanın odasında kilitli bir yük, yükün içinde teneke kaplı yeşil sandık vardı.

Konak halkı bunu Tahir Ağanın vaktiyle hacca gitmiş bir hı serisinin emaneti diye bilirlerdi. Aradan sekiz on sene geçtiği h; de bu hemşeri, Hicazdan dönmüyor, fakat nedense onun o mübı rek topraklarda ölmüş olması ihtimalini kimse aklından geçirini, yordu.

Tahir Ağa, oda kapısını kilitledikten sonra evvelâ yükün, sontı sandığın kilidini açar, paketteki, paraları bir tahta kalem kutusuna yemişleri kese kâğıtlarına, öteki eşyanın işe yararlarını da manifa tura gözüne dağıtırdı.

Yırtık çorap, kırık oyuncak gibi döküntü eşyaya gelince, onlai da süprüntü tenekesine gitmek üzere bir sepete boşaltılırdı.

Hacmin sandığında neler yoktu: Kutu kutu sigaralar, kibrit ler, mum paketleri, sabunlar, defterler, makaralar, çeşit çeşit iğne ler, kalemler, mürekkep şişeleri, büyük kese kâğıtlarının içinde şekerler, çiğ ve dövülmüş kahve, zeytinler, kutu sardalyeleri, hattâ lâmba şişeleri... En üstte de bir küçük terazi ile kasa vazifesi gören bir teneke kutu...

Yer dar olduğu için bu eşya, gayet muntazam bir surette istif edilmişti.

Hacının sandığı hakikatte Tahir Ağanın gizli bakkal ve manifatura dükkânından başka bir şey değildi, Lala, sekiz on

seneden beri konakta gizli, fakat gayet namuskârane bir ticaret yapıyordu.

Đkide birde Tahir Ağayı merdiven kapısına çağırıp: «Kuzum lala., hanımefendi iki kuruşluk üzerlikle beş kuruşluk salep istiyor» yahut «zahmet olacak amma aktardan zımpara kâğıdı ile çocuklara çıkartma alıver» dediler mi Tahir Ağa evvelâ odasına uğrar, istenilen çeşidi sandığından alıp kâğıda sararak cebine yerleştirir, sonra sokağa çıkar, köşe başını döner, kasabın önündeki iskemlede biraz oturur, nihayet konağa dönerdi.

Bu ticaret, şöyle başla'hıştı: Konaktaki anarşi malűm... Kininin kimseden haberi yok... Büyük hanım, lalayı bakkaldan şeker Imağa gönderir... Adamcağız, şekeri getirdi mi: «Aman, Tahir Ağa mum bitmiş., haydi bana iki tanecik de mum getiriver» der; htiyar adam, mumlarla bakkaldan dönerken kapıda damatlardan birine tesadüf eder: «Lala, ben yine sigara almayı unutmuşum... Tütüncüye kadar zahmet ediver.»

On dakika sonra hanımlardan biri aktardan ibrişim, yahut çocuk için eczahaneden emzik memesi ister.

Lala, burnundan soluyarak içeri girerken çocukların yukarı sofada «kişniş şekeri isteriz» diye bağırdıkları; büyük annelerinin «yumurcaklar biraz sabredin.. Lala, neredeyse gelir., aldırırım»

dediğini işitirdi.

Adamcağız, bazan bu eziyete dayanamaz: «Ben gâvur evlâdı mıyım? Benim canımı siz mi verdiniz?

Allahtan korkmaz masınız? Bu kaç kere çarşı böyle. Aklınız nerede?.. Ne aldıracaksanız hep birden söylesenize... Ayaklarıma kara su indi:» diye avaz avaz bağırırdı..

O, böyle bağırırken küçük hanımlardan biri iner, ihtiyar adamın sakalını okşıyarak teskin ederdi:

— Sen üzülme lâlacığım.. hakkın var.. Sana çok eziyet ediyorlar.. Bak, ben seni öyle ikide birde nafile yere yoruyor muyum? Amma kırk yılda bir pek ehemmiyetli bir işim düşerse o başka.. Meselâ, yumurcaklar yine firketelerimi çalmışlar... Benim hatırım için bakkala kadar zahmet edersen... Yok yok böyle surat asacak-san istemem... Bir de zincir markalı beyaz makine makarası alıver emi?..

Lala, odasındaki gizli dükkânı kâr düşüncesiyle değil, sırf bu nihayetsiz gidiş gelişlerden kurtulmak için açmıştı.

Đlk zamanlarda sermayesi pek mahduttu: Kibrit, sigara, kahve Şekeri, toplu ve dikiş iğnesi, mektup zarfı ve kâğıt gibi konakta en Çok aranan bazı şeyler... Bunları aldığı fiata satıyor ve bütün kârı boş

yere çarşıya taban tepmemiş olmaktan ibaret kalıyordu. Fakat bu iş biraz sonra kendiliğinden gayet meşru ve mütevazı bir 'meettü bırakmağa başladı. Meselâ, kibrit, kurşunkalemi düzüne ile; i

t

m,

zarf, kâğıt, mum deste ile; şeker, kahve, sabun okka ile alındığı vakit daha ucuza maloluyor, bunlar bakkal ve aktardaki perakende piyasası üzerinden satılınca tabiatiyle lalaya az çok bir kâr bırakıyordu. Fiatlar çarşı fiatını geçmedikçe bu ticaretin vicdana, namusa dokunur bir yeri olamıyacağı

aşikârdı. Bahusus ki lala, kendi kesesinden bir ufak sermaye de koyuyordu. Nihayet, lalanın tedahülde kalan bir kısım aylıklarının yekûnu seneden seneye artmakta idi. Gerçi bu kibar ailede onun parası kalacak değildi amma işlerin de hayli bozuk gitmekte olduğu lalaya herkesten ziyade malûm... Böyle bir tehlikeye karşı ufak ufak bir sigorta lâzım değil miydi?

Maamafih, kâr tatlıdır. Lala, gün geçtikçe yeni yeni kazanç membaları keşfetmeğe başlıyordu.

Meselâ, bir yerde gayet ucuz erik pestili, yahut kâğıt yelpaze bulursa alır; sonra el altından çocukları

kışkırtarak konakta yaz ortasında bir pestil, yahut karakışta bir kâğıt yelpaze modası lanse ederdi. Bir defa yalnız çocuklar değil, hizmetçiler ve büyükler arasında da bir loğusa şerbeti salgını hüküm sürmeğe başlamıştı. Bütün cezvelerde, ibriklerde karnalif kokulu kırmızı şerbetler kaynıyor, çocukların elbiseleri, elleri vıcık vıcık tatlılara batıyordu. Büyük hnaım, bütün ferasetine rağmen bu modayı kimin çıkardığını keşfedememişti.

Lala, gizli dükkanındaki malı bakkal piyasasından bir para fazlasına satmamayı bir namus meselesi addetmekle bearber bü

eşyayı gayet ucuza, hattâ bazan bedavaya maletmenin kolayını da bulmuştu.

Konaktaki anarşinin bir neticesi de ziyankârlıktı; Çocuklar bugün alınan bir yepyeni oyuncağı yarın ya kırarlar, ya bulunmıyacak bir köşeye atarlar ve yenisini isterlerdi. Her sabah, bir yığın yanmamış

kibrit, firketeler, iğneler, kurşunkalemler, hattâ dikiş yüksükleri süpürgelerin önünde süprüntü

tenekelerine gider, açık pencerelerden mektup kâğıtları uçar, hanımlar bahçede biribirlerine fındık, Arabistan fıstığı atarak şakalaşırlardı. Büyük hanımın her gün söyliye söyliye dilinde tüy bitmesine rağmen hizmetçiler sabun kalıplarını muslukta bırakıyor, sıçana çektiriyorlardı.

Allah gibi lala da bu ziyankârlıklara bir türlü razı olamadığından her gün bu atılmış eşyayı söylene söylene, içi sızlıya sız-hya toplar, oyuncakları temizleyip tamir eder, kibritleri yeni kutulara koyar, atılmış kâğıtları, zarfları eliyle ütüleyip düzeltir ve bunları yüzde yüz kârla satardı.

Lala Tahir Ağanın sıçanlardan daha açık göz davranarak topladığı sabunların yeni ticaret eşyası

haline getirilmesi bir mesele idi. Maamafih, lala, bunun da kolayını bulmuştu. Onları kuruttuktan sonra bir ustura ile tıraş ederek mümkün olduğu kadar kübik şekillere sokar, sonra, yeni sabun kalıplarının arasına karıştırırdı. Birisi dikkat edip de: «Ayol lala, bu, nasıl sabun?» diyecek olursa: «Canım, çuval dibinde kırıklanmış işte, çuvalı da besbelli çamurlu bir yere koymuşlar.. Islanmış işte» derdi.

Tahir Ağanın atılmış oyuncakları tamir etmek, boyamak, yaldızlamak, yepyeni şekillere sokmak hususundaki mahareti bir Eyüp oyuncakçısına parmak ısırtacak dereceyi bulmuştu. Gerçi lâstik topların tıkanmış delikleri, teneke arabaların tamir edilmiş zemberekleri yeniler kadar dayanmıyor, düdükler eskisi kadar ötmüyordu amma zaten öyle de olsa yumurcaklar yine kıracak değiller mi?

Lala ile Gülsüm arasındaki gizli dostluğun ilerlemesi bu gizli ticarete de hayliden hayli yardım ediyordu. Tahir Ağa, ne de olsa erkekti, konağın her yerine istediği gibi girip çıkamıyordu. Atılan eşyayı toplamak için elinin erişemediği yerlerde küçük evlâtlıktan istifadeye başladı:

— Kız, yerlerde sigara, kibrit, iğne bulursan cebine at, bana getir... Đğneleri bir kâğıda sapla ki bir yerine batmasın. Sakın dolaplara, kutulara el sürme, günah olur... Ne ki ortada bulursan onu al...

Gülsüm, kimseye göstermeden ortadan öteberi aşırmak talimlerine evvelâ böyle lala hesabına başladı, maamafih, zaman zaman bir kordele parçasını, bir küçük dikiş makasını, Đsmaile pek yakışacağını tahmin ettiği bir yün kuşağı kendine ayırdığı da oluyordu.

IX

Konakta Gülsüme el çabukluğu talimi yaptıranlar sade laladan ibaret değildi.

Bu sonbaharda on beşine basan Seniye, kardeşlerinden gizlj sigara içiyordu. Bazı tütünsüz kaldığı

zaman gizlice Gülsümü ça. ğinr:

— Haydi Gülsüm... Annemin paketinden bana usulcacık biraz tütün çal getir... Amma farkettirirsen seni öldürürüm ha, derdi.

Büyük hanım evvelâ «çocuklar, ben yine son zamanlarda işi azıttım. Eskiden bir paket tütün bana üç

gün gidiyordu. Şimdi bir günde hepsini içiyorum» diye şikâyet ediyordu. Fakat sonradan işe şeytan parmağı karıştığını sezinledi:

— Birisi benim tütünlere musallat oldu amma kim? Ah, bit elime geçirsem, diye söylenmeğe başladı. Maamafih, hanımefendi bir yandan tütünlerini çalan mahir hırsızdan şikâyet ederken bir yandan Gülsümü garip bir hırsızlığa, daha doğrusu yankesiciliğe sevkediyordu.

Çocuklar bazan çarşıdan çakı, tığ iğnesi, fişek, maytap gibi kazalı şeyler alıyorlar, bazan da büyük annelerinin çekmecesinde gördükleri saat zinciri, anahtar, teşbih, dikiş makinesi aletleri gibi kıymetli veya lüzumlu şeylere musallat oluyorlardı. Büyük hanım,

evvelâ «olmaz» diye reddederdi. Fakat yumurcaklara lâf anlatmak kabil mi? «Đsteriz de isteriz., ille de ille» diye arka üstü yere yatarak tepinmeğe, potinlerinin topukları ile tahtalar: dövmeğe başlarlar. Kadıncağız da bir hayli gürültüden sonra, çaresiz, dediklerini yapardı.

Gülsüme havale edilen vazife çocuklara verilen bu kazalı, yahut lüzumlu şeyleri el çabukluğu ile aşırmaktı:

— Göreyim seni Gülsüm... Onlar bir parça oynadıktan sonra bıkarlar... Sen, usulcacık çalar, bana getirirsin... E mi kızım?

Gülsüm, bu egzersizlerden garip bir zevk duymağa başlıyor, çocuklar olmıyacak bir şey için tutturdukları zaman büyük hanıma yaklaşarak gizlice:

— Verin hanımefendiciğim... Ziyanı yok... Ben, şimdi ellerinden çalar, size getiririm, diyordu. Kızın günden güne ilerliyen bu

¦ rinden hizmetçiler de istifade ediyorlardı. Komşu bahçede karmudu, nar, fındık ve incir ağaçları vardı. Bunların mev- geldiği vakit aşçı ile hizmetçi, Gülsümü

bir duvar kovuğundan ¦ ri sokarlar, kız, kendini göstermeden ağaçlara tırmanır, etek dolusu yemiş

çalardı.

Gülsüm, böylece bir amatörlük devresi geçirdikten, sanatını Vfi derecede ilerlettikten sonra biraz da kendi hesabına çalışmayı düşündü. Mademki Đsmaile arasıra posta paketleri göndermenin volunu bulmuştu. Đlerde yine ona gönderilmek üzere bir de sandık düzmesine ne mâni vardı? Evvelâ mendil, çorap gibi eşyanın eskilerinden işe başlamıştı. Sonra yavaş yavaş teşebbüs büyüdü, çeşitler çoğaldı.

Çocukların küçülmüş don, gömlekleri, eski pelerinleri, potinleri, hattâ oyuncakları haydi bir dereceye kadar izah edilebilsin; fakat Seniyenin saç maşası ile Dürdane Hanımın gelinliğinden kalma limon çiçeklerini ve iki sırmalı paşa apuletini Đsmailin ne işte kullanabileceğini anlamak mümkün değildi.

Şimdilik sandığı olmadığı için bu eşyayı bir eski peştemala dolduruyor ve tavan arasındaki hırdavat dolaplarından birine saklıyordu.

Konaktaki kargaşalık sebebiyle bu hırsızlık, uzun zaman farke-dilmedi. Fakat bir gün hanımefendi, nasılsa kokuyu aldı. Bir kandil gecesi Gülsüm aşırılmış birkaç kandil çöreği ile akide şekerlerini bohçaya yerleştirirken tepeden inme bir baskına uğradı. Haramilerin, katillerin tövbe istiğfar ettikleri böyle mübarek bir gecede bu tuz ekmek düşmanının velinimetinin evinde yaptığı hırsızlık besbelli gayretullaha dokunmuştu.

Büyük hanım bayılacak gibi oluyor: «Eyvah, bu da ötekiler gibi soysuz çıktı. Đstemem, artık gözüm görmesin, soğudum, iğrendim. Atın evimden dışarı. Ne yapsanız artık hayretmez» diyordu. Kızları, damatları araya girdiler. Ne de olsa bu, bir emanetullahtı. Onu gece yarısı sokağın ortasına atı

vermek yakışık almazdı.

Ortanca damat Feridun Bey: «Valide hanımefendi., siz hiç merak etmeyin., bendenize bırakın... Ona göre nicelerini adam ettim... Yalnız müsaadenizle bir gözdağı vereceğim.» dedi.

Gülsümü peştemalla beraber alt kattaki sofaya indirdiler. Çalınmış eşya ortaya döküldü. Binbaşı, elindeki bastonla bu yığını deştikçe hanımlar:

li

i

— A, işte benim korse lâstiklerim... Đşte benim atlas teri rim... Taşlı tarağım, hay gözü kör olasıca!»

diye bağınşıyoı sütnine içeri odadan: «Aman, Allah rızası için bakıverin..', sarı yazma yemeni de orada mı?» diye yalvarıyordu.

Eşyanın arasında bir de kâğıt lira çıkmıştı. Zabit, onu yerde aldıktan sonra sert bir sesle kıza kumanda verdi:

— Buraya gel!

^ Gülsüm, başı önde, saçları tarla cadısı gibi kabarmış, oldu! yerde duruyor, emre itaat etmiyordu.) Bu cüret, Feridun Beyi hırsızlıktan daha fena kızdırdı. G binbaşı, kıza doğru uzun bir adım

attı, ikincisinde onu omuz künden yakaladı, bir kuştüyü yastık hafifliğiyle havaya kal salladıktan sonra

«hazırol» vaziyetinde önüne dikti. Biraz e yukarı kattaki yatak odalarına çıkan çocuklar, dadının elinden tulmuşlar, beyaz gecelik entarileri, çıplak ayaklariyle aşağı i ler, camekânlı merdiven kapısının arkasına üşüşmüşlerdi. süm dayak yiyecek şimdi» diye, bir tiyatro seyredecek'gibi, c: daşıyorlar, sevinçten biribirlerini öpüyorlar, cama burunlarını pıştırıp yassılatıyorlardı. Onları yukarı

çıkarmağa uğraşan ihti; kalfa ile bir boğuşma oldu. Binbaşı, aynı hâkim sesle:

— «Bırakın... Onlara iyi bir ders olur.» dedi. Şimdi, artık hi küm onundu.

Feridun Bey, aile içinde tatlı, mahcup, sessiz bir adamdı. B nımlar ekseriya ona takılırlar, hattâ

bazan: «Siz nasıl zâbitsinĐ! Böyle kız gibi nazik bir zabiti askerler sayarlar mı? Askerleriniz tt penize mi çıkıyordur, nedir?» diye izzetinefsini kırarlardı.

Öyle zannedildiği gibi şakaya gelecek, kolay kolay tepesine çı kılacak bir adam olmadığını göstermek için bu, ne güzel bir fırsattı CFeridun Bey, kamçı gibi sert ve ıslıklı bir sesle: ^

— Söyle bakayım bu para ne? Bunu nereden aldın? dedi. Gülsümde yine cevap yok... Alnı karışmış, gözleri daha ziyadl

şaşılaşmıştı. Zabit, onu bir kere daha omuzundan tutup şiddetle tal takladı. Kız, bu sarsıntının verdiği şaşkınlıkla inanılmaz bir yal* söylemeğe başladı:

— Sokakta bir hanım gördüm de., o hanım: «Al kızım şu p> rayı, şeker alırsın» diye yalvardı da...

Sofada bir çığlıktır koptu. Yüzsüzlüğün bu derecesine kimi kızıyor» kimi kahkahalarla gülüyordu.

__. Lirayı bir hanım vermiş...

__ Üstelik de yalvarmış...

— Hay aklınla yaşa...

Feridun Bey, bu ciddî sahnenin alay ve gürültü içinde bitmesinden korkarak çatık bir çehre ile:

— Rica ederim. Gürültü olmasın, diye bağırdı. Derhal korkak bir sükût...

Ya! Đşte o, iş başına geldiği, meram ettiği zaman etrafındakilere böyle tahakküm ederdi! Đstintak devam etti:

— Peki, bu gömlekler, çoraplar, mendiller nereden geldi? Bunları hangi büyük hanım verdi bakayım?..

— Bunları çaldın değil mi? Đnkâr edersen alimallah beynini parçalarım...

Feridun Bey, sopasını havaya kaldırmış, kızın ağzından çıkacak inkâr sözünü bekliyordu. Gülsüm, tabiî, göz göre bu tuzağa düşmedi. Maamafih, inkâr, tevil yolları esasen kapanmıştı. Ortadaki salkım saçak eşya nereden geldiğini kâfi derecede anlatıyordu.

Kız, birkaç kere başını sallıyarak: «Evet, aldım!» dedi.

Đstintak bitmişti. Maamafih, Feridun Bey, bir sual daha sordu:

— Bunları nasıl çaldın? Niçin çaldın?

Gülsüm, «nasıl?» sualini işitmemiş gibi göründü. Fakat «niçin» e gayet açık cevap verdi:

— Đsmaile gönderecektim! Đsamil çok fukara...

Đsmail sözü ona bütün cesaretini iade etmiş gibi artık zabitin yüzüne korkmadan bakıyor, söz söylerken gözleri yaşarıyordu.

Hakikaten artık Gülsümle konuşulacak bir şey kalmamıştı. Fakat binbaşı, hiç mukaddemesiz ve lâkırdısız dayağa başlamağa, kızdan ve etraftakilerden utanarak:

¦— Sen bu yaşta hırsızlığa başlarsın. Seni «evlât» diye göğsüne basan hanımefendinin ötesini berisini çalarsın ha, diye bağırdı ve fasıl başladı. Değnekler evvelâ çok gevşek iniyor, kız kendini müdafaa etmediği için Feridun Bey, bir türlü kızışamıyordu. Bir kaza KĐ

JS.1Z.1L.C1JS.

¦r<

I

çıkmaktan korktuğu için emanetullahı değneksiz eliyle havaya kal. dırarak, tavuk muayene eder gibi, evirip çeviriyor, kanayıp kırılma-dan sızlıyacak etli yerlerini arıyordu.

Bu esnada kulağına sofanın bir tarafından gülme sesine benzer , bir ses geldi: Demek hanımlar bu oyuna benziyen hafif dayakla eğ. leniyorlardı. Bu ses, binbaşıyı çıldırttı. Şaka gibi başlıyan dayak git.

gide kızışıyor, zabit, artık durmak lâzımgeldiğini hissettiği halde bit türlü kendini tutamıyordu.

Hanımefendinin bir köşede eli, ayağı titremeğe başlamıştı. Derin nefesler alarak: «Ah, hep kabahat benim... Hep kabahat benim... Ne diye böyle soysuzları evlât etmeğe kalkarsın?..» diye kendi kendini yiyordu. Değneğin sesi hanımların da sinirlerini bozmağa başlamıştı.

Fakat ilk evvel feryadı veren lala oldu. Çocuklar, nasıl yukarı kat merdivenin camekânına üşüşmüşlerse, hizmetçilerde aşağıdan çıkan merdivenin kapısında toplanmışlardı. Bunların en önünde lala vardı. Tahir Ağa, uykuya yatarken gürültüyü işitmiş, gecelik entarisi, arakiyesi, çıplak ayaklariyle yukarı koşmuştu. Merdiven k'apısı-nın önünde yere çömelmiş, muşambanın soğuğu böbreklerine işliyor, ayağının biri üşüdükçe kaldırıp avuçlarının içine alarak ördek gibi tek ayak üstünde duruyordu. Adamcağız, derin bir heyecan içindeydi. Değneğin her inişinde yavaşça «aman»

diye inliyor, birini zevklenir gibi durmadan kaşını, gözünü, burnunu çarpıtıyor, ağzında yakıcı bir yemeği soğutan bir adam hali ile çenesini oynatıyordu.

Hemşerisinin, küçük müttefik ve arkadaşının başına gelenlere konakta en ziyade o acımağa müstaitti. Fakat ne çare ki zaman o zaman değildi. Lalanın kendi başında da bir büyük tehlike dolaşıyordu. Ya kız, can acısı ile ağzından bir şey kaçırır, lala vasıta-siyle giden posta paketlerini, konakta yapılan gizli ticareti haber verirse...

Tahir Ağa, Gülsümü kurtarmak için zabitin ayaklarına kapanmayı, «Aman beyim... O etti sen etme., yeter gayrı» diye yalvarmayı düşünüyor, fakat buna bir türlü cesaret edemiyordu. Nihayet Feridun Bey: «Söyle bakayım yumurcak... Sen elbette daha başka şeyler de çaldın... Onları ne yaptın?» diye bağırınca ihtiyar adam, dayanamadı, kendinden geçmiş bir halde ortaya atıldı:

— Aman beyim... Kulun, kurbanın olam... Çocuktur, bun»

bağışla... Dilersen onun yerine beni döv... Hanımının, çocuklarının üstünde bunca yıllık hakkım var?

diye ağlamağa başladı.

Zabit hiddetle: — Çekil ayağımın altından lala., üstüne lâzım 0]jnıyan şeye karışma! diye onu itti.
Fakat ihtiyar adamın artık ne heyecana, ne böbreklerini sızlatan soğuğa tahammülü kalmamıştı.
Birdenbire içinde bir zemberek boşanır gibi oldu; gayrıihtiyari bacakları ayrıldı; sofanın ortasına çeşme gibi işemeğe başladı. Zabit, önünde bomba patlamış gibi iki adım geriye sıçramıştı. Hanımlar, eteklerini toplıyarak çığlık çığ-jjğa, öteye beriye kaçışıyorlar; büyük hanım: «Gözün kör olsun bunak!»
diye gülüyor, çocuklar: «Hürya, lala işiyor!» diye avaz avaz bağırarak tepiniyorlar, merdiven camlarını
kırıyorlardı. Gül-süme verilen ahlâk ve fazilet dersi böyle bir komedi ile bitmiş oldu.

X

Lalanın vakası ve bunun neticesi olarak Gülsümün hırsızlığı bütün mahalleye yayıldı.
Hanımefendiden aşçıya kadar konakta herkes bu. hikâyeyi önüne gelene anlatıyordu. Çocuklarsa bunu âdeta bir oyun haline getirmişlerdi. Evde, sokakta, mektepte her akıllarına geldikçe: «Gülsüm!
Hani sen hırsızlık edip dayak yediğin gece lala ne yaptıydı?» diyorlar, bacaklarını ayırıp «şırrr...» diye bağırışarak Tahir Ağanın taklidini yapıyorlardı. Gülsümden ümidini kesmiş olmakla beraber arasıra yine onu okutmağa çalışan hoca: «Kız, hırsızlığa aklın yatar da neye bu okumağa yatmaz?» diye söyleniyordu.

Gülsüm, ilk zamanlarda çok utanmıştı. Misafirlere kahve götürdüğü zaman birdenbire sustuklarını, tuhaf tuhaf biribirlerinin yüzüne bakarak gülüştüklerini gördüğü vakit pancar gibi kızarıyordu. Fakat, yavaş yavaş bu utanma hissini kaybetti; daha sonra başkalarına ait bir rezaletten bahsediliyormuş
gibi yüzsüz yüzsüz sırıtmağa başladı.
Maamafih, Gülsümün geceleri lalaya gitmeğe zaten vakti kalmamıştı. Onun şimdi yeni bir vazifesi vardı: Sütnine yamaklığı... Bülendin sütninesi ansızın hastalanmış, evine gitmeğe mecbur
'i

olmuştu. Alelacele bulunan yeni sütnine Fiorina muhacirlerinden Nefîse isminde bir kadındı.

/ Şahsına bakarsan çam yarması gibi iriyarı, alı alına, mocu m0. runa, sarışın, ablak bir insan... Onu muayeneye gelen aile. hekimi; «Maşallah inek gibi sütü var!» demişti. Fakat ne çare ki sütnine. nin ineğe benziyen yalnız sütü değildi. Gayet tembel, izansız, ahmak bir kadındı. /

Senelerden beri hizmetçinin, sütninenin türlü çeşidi ile uğraşa uğraşa insan sarrafı kesilmiş olan büyük hanım, bir bakışta onun ne mal olduğunu anlamıştı. Ne çare ki tez elden başka birini bulmağa imkân yoktu.

— Ne yapalım, gayret yine dayıya düştü, dedi, geceleri ben göz kulak olurum. Gülsüm de biraz bakıverir. Yoksa bu kadın çocuk emniyet edilecek gibi değil... Oturduğu yerde uyuyor... Ya memeyi çocuğun ağzında unutup boğar, ya üstüne abanıp ezer...

Bu, doğruydu, Gündüz olsun, gece olsun, iki dakika bir fırsat buldu mu, Allahaısmarladık, sütnineyi koydunsa bul../ Hem de ne uyku... Onda uykunun ilk alâmeti burnunun yavaş yavaş kızarıp şişmeğe başlamasıydı. Genzinde de her halde ahtapot olacaktı ki zaten daima açık duran ağzı o esnada büsbütün açılır, bu da kâfi gelmiyerek arasıra başını tepesindeki bir delikten açık havaya çıkarıyormuş gibi boynunu uzatarak derin derin nefes ahrdı. I

— Sütnine.. ne oluyorsun?.. Bak, daha hepimiz gülüp eğleniyoruz... Hişt, ayol, uyansana!..

Sütnine, tabiî oralarda değil...

En sakin ve tatlı gecelerinde en aşağı yarım saat yatağında bir yandan öbür yana dönmeden uyuyamıyan sinirli küçük hanımlar için bu, yaradılışın korkunç bir sırrı gibiydi.

Hele büyük hanım, Nefîsenin horlamasına âdeta dehşetle bakar; masum yeşil gözlerini hayretle açıp gülerek etrafındakilere sorardı:

— Ayol çocuklar, bu, nasıl insan?.. Bu nasıl uyku? Nadide Hanım, sütnineye hayret etmekte haklıydı: Bilhassa o uzun sinir hastalığından sonra uykunun ona uyanıklıktan pek bir. farkı kalmamıştı. Uyanıkken ne düşünüyorsa uyurken de, ıstırap verici bir akıl karışıklığı içinde, yine onu düşü-en küçük gürültüleri işitir, etrafında konuşulan lâkırdıları sa-bbly bir bir hatırlardı. Halbuki sütninenin uykusu bir muvakkat zaman için yok olma, mahvolma gibi bir şeydi. Yoksa bu dev gibi

vücut, bu her birine bir insan otursa çekecek omuzlar, bu et, bu renk kolay mı kazanılır?

Nadide Hanım, Gülsümle beraber, çaresiz, gece nöbeti bekli-or kızı gayrete getirmek için diller döküyordu: «Bak Gülsüm... Sen evin kızısın... Bülent zaten senin kardeşin. Biliyorsun ya memeden kesilince ona sen bakacaksın... Aman kızım, göreyim seni, uyuma. »

Gülsüm, kendine verilen ehemmiyetten memnun: «Peki hanım-efendiciğim. Siz hiç merak etmeyin!»

diyor, beşiğin yanında bir küçük şilteye diz çökmüş, uyku akan gözlerini parmaklariyle açıyor, bir gürültü, bir ses olsun da uyumayım diye ninni söylüyordu.

Bir zaman, Gülsüm ile hanımefendi arasında su sızmadı. Artık her gece kıza elbiseler, potinler, çoraplar vâdediliyordu.

Gülsüm, hanımefendiden aldığı kuvvetle sütnineye kâhyalık etmeğe, «Şöyle yap, böyle yapma!» diye emirler vermeğe kalktı. Ancak, bu fazla gayret kızın aleyhine oldu.

Sütnine, hanımefendinin kendine emniyet etmeyip de bacak kadar çocuğa emniyet etmesine zaten tutuluyordu. Bu vaziyeti de görünce büsbütün kızdı, Gülsüme unutmaz, affetmez bir deve kini bağladı.

Hanımefendinin: «Sütnine bir şey ister de yiyemezse sütü zehirlenir!» diye bir nazariyesi vardı.

Haftanın kaç günü, günün kaç saat olduğunu bilmiyecek kadar gabi olan sütnine, boğaz işlerinde bir hayvan kurnazlığına malik olduğu için hanımefendinin bu nazariyesinden gayet iyi istifade ediyor:

«Dün gece düşümde tahin helvası yediydim!», «Çocukların to-Punu elma sandıydım!», «Bizde emzikli kadınlara bal yedirirler, sütü

bal gibi olurmuş!» yolunda basit yalanlar uydurarak dolabını
yiyenle dolduruyordu.

Sütnine, Gülsümden intikam almak için: «Hanımefendi! Bu kız, benim yiyeceklerimi çalıyor. Bir ziyanı
yok. Đlle sütüm kaçacak!» diye sızıldanmağa başladı.

< i
r
rr

Al sana hiç yoktan bir mesele. Büyük hanım, bir sütnineye, Gülsüme bakıyor, bir türlü işin içinden çıkamıyordu. Kadının, G| sümü, elinden gelse, bir kaşık suda boğacağı muhakkaktı. Onu hıt palatmak, daha iyisi odadan attırmak için böyle bir iftira uydurm sına hiçbir mâni yoktu. Fakat öte taraftan da Gülsüm inanılır, çıkılır bir mahlûk değildi. Bahusus boğazına hiç sabredemezdi.